

СПИСАНИЕ ЗА БЪЛГАРИТЕ В ЧЕХИЯ

Българин

БРОЙ 1 | 2013 ЦЕНА - 30 кč

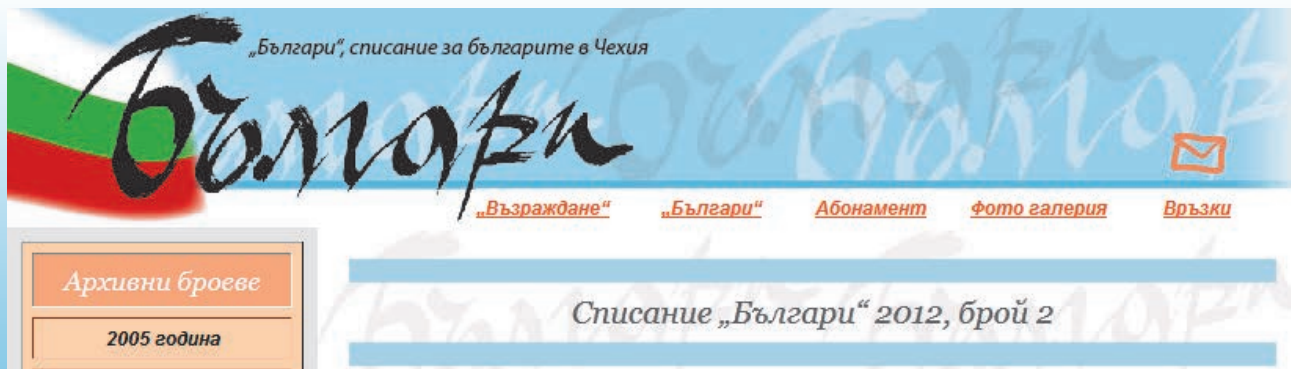
**Даниела Горчева:
България спаси всички свои евреи**

**България –
съкровище на словото**

**Евтим Евтимов –
поетът на любовта**

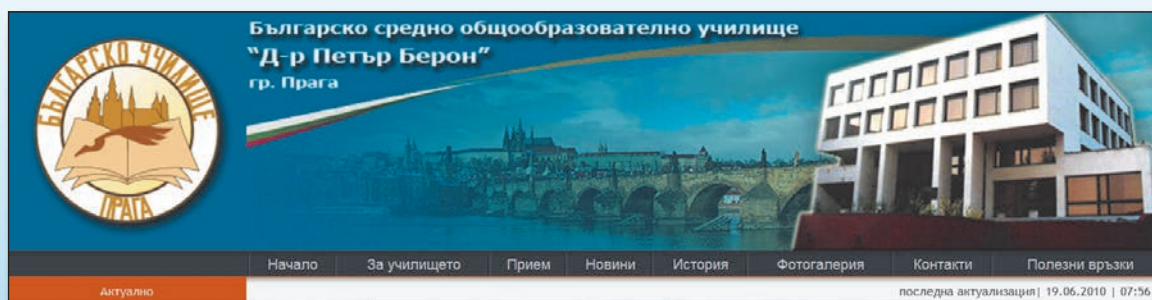
**„Другата смърт на Жанна д’Арк“
от Стефан Цанев на пражка сцена**

Златният Питер

Посетете интернет страницата на гражданско сдружение „Възраждане“ и на списание „Българи“
www.blgari.eu Facebook: *Balgari Vazrazhdane*

БЪЛГАРСКО УЧИЛИЩЕ „Д-р Петър Берон“ – ПРАГА ШАНС ЗА ВАШИТЕ ДЕЦА

www.bgschool.eu

Нов български магазин в Прага 2, „Белехрадска“ 60

Богат асортимент от български, гръцки, македонски и турски хранителни стоки на достъпни цени

Тел.: 774 207 174
 E-mail: gala.b@seznam.cz

Скъпи читатели,

Пред вас е първият брой на списание „Българи“ за 2013 г.

Не случайно централна в него е темата за спасението на българските евреи по време на Втората световна война. Предоставяме на вашето внимание интервю с журналистката Даниела Горчева за ролята на цялото българско общество при спасяването на тези наши съграждани от Холокоста и репортаж от концерта в Йерусалимската синагога, организиран от Посолството на Република България в Прага по случай 70-годишнината от спасяването на българските евреи в сътрудничество с еврейската общност в чешката столица.

Две бяха събитията на Българското посолство в Прага във връзка със 135-та годишнина от Освобождението – молебен в православната църква „Св. св. Кирил и Методий“ и прием в Огледалната зала. То организира и концерт, посветен на 20-годишнината от присъединяването на България към Франкофонията.

В Прага, Острава и Опава се празнуваха традиционните български народни празници – Бабинден, Трифон Зарезан, 1 март, както и Националният празник 3 март. Богата беше дейността и на Българското училище – то отбеляза 140 години от гибелта на Васил Левски и 150-та годишнина от рождението на Алеко Константинов, празнува Освобождението и 1 март, успешно участва със своята вокална

група „Лира“ в XXII –ия международен фестивал на детските хорове.

През февруари Българският културен институт проведе за пети пореден път Дни на българското кино в чешката столица.

Филмовата режисьорка и сценаристка Светлана Лазарова, която дълги години живее в Прага, ни зарадва с успешна театрална премиера – тя преведе и постави на пражка сцена пиесата на Стефан Цанев „Другата смърт на Жанна д'Арк“.

В настоящия брой ще намерите интересната статия на Пламен Тотев за поета Евтим Евтимов. С уникалната изложба „България – съкровище на словото“, експонирана в Европейския парламент в Брюксел по случай 1150-та годишнина от създаването на славянската писменост от светите братя Кирил и Методий, ни запознават проф. Анисава Милтенова и доц. Мария Йовчева. Красимира Мархалева ни разхожда по възрожденските улици на Трявна, а Васил Самоковлиев – в златния Санкт Петербург. За масовите протести в България, продължили повече от месец, ви предлагаме гледната точка на писателя Стефан Кисьов.

Хронологията на събитията, свързана с масовите протести, е следната: на 28 януари в Сандански и Благоевград започват първите протести, породени от високите сметки за парно и монопола на електроразпределителните дружества; през февруари протестите

вече са насочени и срещу политическата система. Те обхващат над 30 града в България.

На 20 февруари министър-председателят Бойко Борисов подава оставка след сблъсъци в София, довели до раняване на граждани. На 20 февруари пред Община Варна се самозапалва Пламен Горанов, след като протестира срещу икономическата групировка ТИМ и кмета на Варна Кирил Йорданов. Пламен Горанов умира на 3 март. 6 март е обявен за ден на национален траур в негова памет. Същият ден кметът на Варна, Кирил Йорданов, е принуден от протестиращите да подаде оставка. Още 6 души горят като живи факли в знак на отчаяние и социален протест. В деня на Националния празник на България 3 март се провежда национален протест.

След като ГЕРБ, БСП и ДПС връщат проучвателните мандати за съставяне на правителство, президентът Росен Плевнелиев разпуска Народното събрание и с указ от 13 март назначава служебен кабинет с министър-председател и министър на външните работи Марин Райков, разпуска Народното събрание на 15 март и насрочва предсрочните парламентарни избори за 12 май 2013 г.

Какво ще е бъдещето на България и ще се промени ли тя, ще разберем след изборите.

Мария Захариева

Съдържание:

4–17 Българската общност

Прием по случай Националния празник на България | Концерт по случай 70-та годишнина от спасяването на българските евреи | Дни на франкофонията 2013 | Молебен по случай 135-та годишнина от Освобождението | Безсмъртният Алеко | Честита Баба Марта! | Баба Марта в Прага | XXII Международен фестивал на детските хорове | 140 години от гибелта на Васил Левски | Празник на буквите | Бабинден по „нашенски“ в Острава | Мартеницата – български и световен символ | Когато се влюбиш, не се страхуваш | Надежда за чешката българистика | Дни на българското кино в Прага | Жанна д'Арк на Стефан Цанев намери своя път към чешката публика | Филмът е посредник и провокатор

18–19 Актуално

Пражки догадки на един непражки човек

20–23 Годишнини

Даниела Горчева: България спаси всички свои евреи

24–30 Култура

България – съкровище на словото | Евтим Евтимов – поетът на любовта / Цигуларката

33–35 Интересно

Златният Питер | Трявна – „българската Флоренция“

36 Българските манастири

Лозенският манастир „Свети Спас“

37 In memoriam

Георги Калоянчев | Леда Милева | Тодор Колев

На корицата: Даниела Горчева. Снимка – личен архив на журналистката.

Прием по случай Националния празник на Република България

Прием в Огледалната зала на Посолството, 1 март 2013 г.

Г. Ленкова и посланикът на Венецуела Виктор Хулиан Ернандес

С Мартин Поспишил, директор на дирекция „Външно-икономическа политика“ в Министерството на промишлеността и търговията

На 1 март 2013 г. на обяд в Огледалната зала на Посолството на България в Прага се състоя традиционният прием по случай Националния празник на Република България, организиран от Горяна Ленкова, Chargés d'affaires a.i. в посолството ни в Прага. На него присъстваха над 200 гости, сред които посланици, акредитирани в чешката столица, членове на парламента на Чехия, представители на международни неправителствени организации, на академичните и бизнес среди, на българската общност и др. Гостите бяха закичени с традиционните български мартенички, изработени от учениците от Българското училище. Присъстващите имаха

възможност да опитат български вина и специалитети, приготвени от любезните домакини. За приятната атмосфера в залата допринасяха изпълненията на пианиста Вацлав Маха. Културният акцент на събитието беше изложбата „Микулчинско-копчански археологичен парк“, подготвена от служителите на Масариковия музей в Ходонин, която бе разположена на първия етаж в Посолството. През май изложбата ще бъде представена в Микулчице по време на националните празненства, посветени на 1150-годишнината от Кирило-Методиевата мисия в Моравия (863).

Мария Захариева

По повод 1150-та годишнина от Великоморавската мисия на св. св. Кирил и Методий и Деня на българската просвета и култура и славянската писменост, на 29 май, сряда, от 17 ч. в Чешката академия на науките на ул. „Народни“ 3, тържествено ще бъде открита представената в Микулчице изложба „Старобългарският ръкопис Codex Suprasilensis (Супрасълски сборник) от X век в контекста на византийско-славянските взаимоотношения“. Експозицията е предоставена от Държавния културен институт към МВНР.

Събитието се организира от Посолството на Република България в Прага и е под патронажа на председателя на ЧАН проф. Иржи Драхош. Изложбата ще бъде открита от вицепрезидента на Република България г-жа Маргарита Попова, от проф. Анисава Милтенова – инициатор на експозицията и от проф. Емилия Блахова.

Концерт по случай 70-та годишнина от спасяването на българските евреи

На 22 април 2013 г. от 18 ч. Посолството на Република България в Прага в сътрудничество с Еврейската общност организира концерт по случай 70-та годишнина от спасяването на българските евреи в Йерусалимската синагога. Прозвучаха произведения на Дж. Тартини, Н. Паганини, Й. С. Бах, Т. А. Витали, Г. Пуняни-Фр. Крайслер, А. Шнитке в изпълнение на Силвия Георгиева – орган и Ели Георгиева-Милкова – цигулка. Присъстващите имаха възможност да разгледат и изложбата „Силата на гражданското общество: съдбата на евреите в България 1940–1944“, която бе експонирана от 4 до 25 април в Йерусалимската синагога.

Горяна Ленкова – временно управляващ Посолството на България в Чехия

от Българската православна църква, на заместник-председателя на Народното събрание Димитър Пешев и на 42-ма депутати, които подписват протестно писмо до тогавашния министър-председател, на интелектуалци, на цар Борис III“, каза Горяна Ленкова. „Спасяването на българските евреи е факт, признат и от германските представители в страната тогава, които в своите официални документи посочват, че „българите отказват да предадат своите евреи“. Важна роля изиграва и Министерството на външните работи и български дипломати, които издават около 15 000 транзитни визи на евреи от Румъния и Унгария и така спасяват хиляди животи. Със съжаление и мъка трябва да отбележа, че България не успява да спре депортирането на 11 343 евреи от припадниците към България по време на войната територии в Северна Гърция и части от Югославия, които не са притежавали български паспорти и не са били български граждани“. Горяна Ленкова подчерта, че България е извършила героизъм, като е спасила над 48 600 живота и че в списъците с броя на загиналите в архивите и музеите на Холокоста по света срещу името на България пише 0. Михал Боргес, секретар на Еврейската общност в Прага отбеляза, че този героичен акт на българския народ е все още малко известен по света. „Именно този акт е причината, поради която си струва в свободна и толерантна Прага в началото на

Михал Боргес – секретар на Еврейската общност в Прага

г-жа Горяна Ленкова – временно управляващ Посолството на Република България в Чешката република, изказа благодарност на ръководството на Еврейската общност в Прага и лично на нейния секретар Михал Боргес, на г-жа Яна Смекалова и на служителите на синагогата за сътрудничеството им при отбелязването на 70-та годишнина от спасяването на българските евреи. Тя отбеляза, че сред присъстващите са и представители на дипломатическия корпус от Австрия, Германия, Гърция, Доминиканската република, Канада, Люксембург, Мексико, Непал, Норвегия, Полша, Турция, Франция, Хърватия, представители на българската общност в Чешката република.

„През 2013 г. България отбелязва 70 години от спасяването на своите евреи през Втората световна война. Над 48 000 евреи не попадат в лагерите на смъртта, благодарение на доблестта на българите – на гражданското общество, на владичите Стефан и Кирил

21-ви век да си припомним тази „далечна“ история. В крайна сметка винаги е важно дали ще се намерят няколко свестни, обикновени хора, на които не им е равнодушна съдбата на съседите им и са готови да се застъпят за тях, независимо че това може да им създаде дискомфорт. Вярвам, че и сред нас – и не само тук присъстващите, има такива хора и се надявам, че в близките години няма да потрѣбва тяхната обикновена смелост“, каза Михал Боргес. Изложбата и концертът, организирани от Посолството на Република България в Йерусалимската синагога в Прага по случай 70-та годишнина от спасяването на българските евреи, имаха едно изключително благородно послание: да популяризират историческите факти, свързани със спасяването на българските евреи от Холокоста, които са малко познати в чужбина, включително и в Чешката република.

Мария Захариева

Дни на франкофонията 2013

Давид Мирзоев, Вацлав Маха и Горяна Ленкова

От 1 до 31 март в Чешката република под патронажа на министъра на външните работи Карел Шварценберг се проведеха Дни на франкофонията. Богата и разнообразна програма в Прага подготвиха посолствата на България, Египет, Франция, Люксембург, Канада, Конго, Мароко, Румъния и Швейцария, както и Представителството на Валония-Брюксел.

Френски дни с множество изложби, филмови прожекции и лекции се проведеха и в градовете Бърно, Чешке Будейовице, Храдец Кралове, Мост, Острава, Усти на Лабе и Злин. В културната програма се включиха Френският институт в Прага, Френският алианс в Чехия и Френско-чешките клубове. В Чернинския дворец в Деня на франкофонията – 20 март – се осъществи тържествен прием, на който бяха

раздадени наградите на победителите в ученическия и студентския конкурс в рамките на Дните на франкофонията.

Франкофонията има дълга традиция. На 20 март 1970 г. в Нигерия възниква Агенцията за културно и техническо сътрудничество, по-късно прераснала в Международна организация на Франкофонията („Organisation internationale de la Francophonie“, МОФ). Затова 20 март е денят, в който 70 държави и правителства от Международната организация на Франкофонията не само си припомнят френския език и култура, но и осъществяват ежегоден диалог между културите. Днес френският е майчин език на 109 милиона души, а на други 264 милиона е втори език. Официален език е на Франция и на още 28 страни.

КОНЦЕРТ ПО СЛУЧАЙ 20-ГОДИШНИНАТА ОТ ПРИСЪЕДИНЯВАНЕТО НА БЪЛГАРИЯ КЪМ ФРАНКОФОНИЯТА В БЪЛГАРСКОТО ПОСОЛСТВО В ПРАГА

Концертът, посветен на 20-годишнината от присъединяването на България към Франкофонията, се проведе в Огледалната зала на Посолството на 6 март. Сред гостите на вечерта бяха посланиците на Франция, Израел и Сирия, български и чешки граждани.

Шести март бе обявен за ден на национален траур поради смъртта на самоzapалилия се на 20 февруари във Варна Пламен Горанов. „В тези напрегнати дни в България – дни на протест, с този драстичен акт срещу самия себе си, Пламен е искал да промени света, в който живее. Този млад и чист човек се самоzapали в знак на протест срещу нечестността. Българите обявиха Пламен за българския Ян Палах, независимо че времето и обстоятелствата са други. Поклон пред светлата му памет!“, каза в началото на словото си Горяна Ленкова, Charge d'affaires a.i. „Тази година се навършват 20 години от присъединяването на България към Международната орга-

Давид Мирзоев и Вацлав Маха

низация на Франкофонията като постоянен член. Посолството на Република България в Прага организира днешния концерт на младия и талантлив цигулар Давид Мирзоев в съпровод на също талантливия пианист Вацлав Маха, за да отбележи тази кръгла годишнина. България отдава голямо значение на членството си във Франкофонията. Страната ни е сред първите в Централна и Източна Европа, присъединили се към Франкофонията – от 1991 г. като асоцииран член, а от 1993 г. – като пълноправен. България е сред водещите държави за регионалната франкофонска динамика – достатъчно е да отбележим, че френският език е първият западноевропейски език, въведен за обучение в българската образователна система и че в момента имаме 63 училища с интензивно обучение на френски език, както и шест франкофонски департамента в български висши училища. Следва да споменем също така, че през 1996 г. в България беше създаден Франкофонски институт за администрация и управление, че през 2005 г. България беше избрана

за седалище на Франкофонския регионален център за Централна и Източна Европа (...) В навечерието на 20-годишнината Столичната община направи подарък на българските франкофони като даде имената на Леополд Седар Сенгор и на Пиер дьо Ронсар на две улици в София, а трета беше наречена „Улица на Франкофонията“. Г-жа Горяна Ленкова говори и за други две важни годишнини, които България отбелязва през 2013 г. – 1150-годишнината от Великоморавската мисия на св. св. Кирил и Методий (голям юбилей и за Чешката република) и 70 години от спасяването на българските евреи през Втората световна война. Талантливият цигулар Давид Мирзоев и пианистът Вацлав Маха изпълниха творби от Вивалди, Бах, Моцарт, Брамс и Чайковски. Виртуозните изпълнения на двамата млади музиканти, носители на редица награди от чешки и международни конкурси, бяха възторжено приети от публиката и възнаградени с бурни аплодисменти. Двете творби, които Мирзоев и Маха изпълниха на

Давид Мирзоев и Вацлав Маха

бис – „Песен“ на Панчо Владигеров и „Интродукция и рондо капричозо“ от Сенс-Санс, бяха символичен жест към българските домакини и голямото франкофонско семейство.

Мария Захариева

Заупокойна молитва и молебен по случай 135-та годишнина от Освобождението

Снимки: Красимира Мархолова

На 1 март в катедралния православен храм „Св. св. Кирил и Методий“ бе отслужен традиционният молебен по случай 135-та годишнина от Освобождението на България от османско робство. Заупокойната молитва в памет на загиналите за Освобождението

на България и молебенът за благоденствието на българския и чешкия народ бяха отслужени от отец Пламен Тодоров, представител на Българската православна църква, с участието на Негово Блаженство владиката Крищоф – пражки архиепископ и митрополит

на Чешките земи и Словакия. С приветствие към присъстващите се обърна Горяна Ленкова – временно управляващ Българското посолство в Прага. На молебена присъстваха представители на дипломатическия корпус, служители на Българското посолство, на Българското училище и на Българския културен институт в чешката столица, както и представители на българската общност.

(М. З.)

Безсмъртният Алеко

България се гордее с един неповторим талант, с една светла, благородна и нравствено извисена личност, която се нарежда сред духовните водачи на народа след Освобождението. Алеко Константинов – „един мечтател, с любов в сърцето, с вяра в доброто, с надежда в бъдещето...“ Той е сред малцината български творци, които още приживе се радват на всеобща обич и уважение.

На 25 март 2013 г. в БСОУ „Д-р П. Берон“ тържествено бе отбелязана 150-та годишнина от рождението на Щастливеца.

Представена бе богата и разнообразна програма, посветена на безсмъртния творец с участието на ученици от 7-ми, 10-ти и 11-ти клас. Предварителната подготовка бе дълга и упорита. Чрез мултимедийна презентация бе проследен животът и представен творческият път на големия български писател – много снимков материал, известни откъси от емблематични Алекови произведения, част от „Моята изповед“, подбрани и подготвени от г-жа Болчева, и съчетани с подходящи музикални ефекти. От екрана последователно се редуваха кадри, свързани с произведенията на ненадминатия фейлетонист и пътеписец. Зрителите съпреживяха чувствата на Алеко пред величествената и съвършена природа – божествената Ниагара. „Няколко стълби надолу, една каменна полукръгла ограда...и Ниагарският водопад! Ето го!!!“

Много минути се изминаха, додето се свестихме! Всички наблюдатели бяха вцепенени, като в жива карти-

на! Не учудване, не възхищение, не! Едно безгранично благоговение бе отпечатано на лицата на всички!“ Безспорно най-завладяващата част от тържеството бе свързана с драматизацията на вечните творби на Щастливеца „Бай Ганьо“ и „Разни хора, разни идеали“. „Артистите“ – Влади (в образа на Бай Ганьо), Георги (проф. Иречек), Дениз (домашната помощница) и Тансу (майка на Иречек) сполучливо представиха една от най-интересните сцени, свързани с „неувяхващата слава“ на Бай Ганьо – „Бай Ганьо у Иречека“. Публиката искрено се забавлява от изпълненията на героите, които представиха автентична обстановка и много добре подготвени реплики. Безспорен връх в сатиричното творчество на Алеко Константинов е „Разни хора, разни идеали“. Учениците от 11 клас се заеха с трудната и отговорна задача да се превъплътят в персонажите от фейлетона. С помощта на г-жа Таскова, всички ученици от класа се включиха в подготовката на текстовете и представянето на типове герои. Силвана работи по сценария на драматизацията, а момчетата проявиха из-

ключително актьорско майсторство на сцената. Раболепният помощник-регистратор, който е готов да стане „архиподлец“, за да се издигне в службата, бе пресъздаден от Николай – роден артист; мрачната фигура на политическия престъпник, който празнува амнистията, бе представена от Константин; в образа на лъжепатриота се изяви Георги, а оживеният диалог между чичото еснаф (Данийл) и племенникът му политик (Николай) развесели публиката с финала на изпълнението. Свежа нотка в сценката внесе „помпозната“ кокона Поликсени (Ива).

Голяма заслуга за подходящия декор и костюмите на героите имат г-жа Васева и г-жа Станева. Публиката дълго аплодира прекрасните изпълнения, впечатлена от артистизма на участниците и естетическото въздействие на цялата програма.

Прекланяйки се пред творческия гений на Алеко Константинов, учениците от Българското училище си спомниха за един велик българин, оставащ незабравим с непреходните си идеи и прозрения в бъдещето.

Снежана Таскова

Снимки: архив на БСОУ „Д-р Петър Берон“

Честита Баба Марта!

Всяка година на 1-ви март българите се събуждат с един от най-хубавите празници – на Баба Марта, на червено-бялата мартеница!

Всяка година на този ден българите се закичват с мартенички, които носят най-прекрасните пожелания на хората по нашите земи за здраве, жизненост, красота и щастие. Мартеницата е обреден символ, но и магия, и закрила срещу силите на злото.

Това е древна българска традиция, която символизира края на зимата и идването на пролетта.

„Легенда разказва, че първата мартеница е направена от Ахинора, жената на Аспарух. През втората половина на далечния VII век Аспарух вече бил преминал Дунава и открил за българите земите около Балкана. Ахинора дълго чакала своя любим, накрая завързала за крачето на лястовичка един усукан в бяло и червено вълнен конец и пунала птичката да предаде посланието ѝ за здраве и любов.“

Мартеничката се закичва за здраве и живот, за плодовитост и изобилие. Бялото е знак за чистота и невинност, за красота и светлина. Червеното е цвят на жизненост, здраве, любов, цвят на победата и на огъня. Такава е и магическата им сила в мартениците.

С Баба Марта и месец март се свързват много обичаи и празници, посветени на идващата пролет. С весело настроение, радост и усмивки посрещнаха Деня на Баба

Марта децата от Българското училище. В чест на този хубав празник ученици от всички класове изработиха красиви и оригинални мартеници, създадени с много фантазия и изкусно майсторство. Те бяха изложени в залата на пъстрото пролетно тържество, където ученици, учители и гости можеха да се любуват на чудните творения. В конкурса за най-интересна мартеница, представилите се най-добре бяха отличени със заслужени награди.

Директорът на училището – г-н Начев, поздрави всички присъстващи и обяви резултатите, като връчи и наградите.

В категория 1–4 клас класирането бе следното:

1 място – Любомир Александров от 4 клас,

2 място – Катя Петкова от 2 клас,

3 място – Мартин Радев от 3 клас.

Връчени бяха и две поощрителни награди – на Габриела Гадева от 2 клас

Директорът Еленко Начев връчва наградите

и на Христофор Христофоров от 1 клас. Гордите победители с радост посочваха своите творения.

В категория 5–8 клас награди получи следните ученици:

1 място – Маргарита Синапова и Георги Георгиев от 7 клас,

2 място – Петър Петров от 6 клас,

3 място – Тодор Ангелов от 8 клас.

Поощрителните награди бяха за Виктория Вълчева от 5 клас и Анна Петрова от 8 клас.

С празнично веселие, с песни и стихчета, малките ученици от 1, 2, 3 и 4 клас, подготвени от своите учителки г-жа Тошева и г-жа Кръстенова, поднесоха своя първомартенски поздрав. Закичени с мартенички, усмихнати и въодушевени, децата зарадваха многобройната публика, която ги дари с бурни аплодисменти. Венецът на празника бе изпълнението на танцовата група на училището с прекрасните български хора Граовско, Еленино и Чичовото.

Бяло-червената мартеница ни зарежда със сила, здраве и доброта. Нека този уникален български символ ни съпътства с мисълта за единение, надежда и благополучие! Честита Баба Марта!

Учениците от 1,2,3 и 4 клас поднасят първомартенски поздрав

XXII Международен фестивал на детските хорове

На 10 април 2013 г. Средното училище към Посолството на Руската федерация в Чешката република приюти отново едно значимо събитие, превърнало се в традиция – XXII международен фестивал на детските хорове.

Това бе един истински празник на песента, на музиката и приятелството между деца от различни националности. И тази година целта на благотворителния концерт бе да се помогне на болните деца от санаториума в Буковани.

Гостоприемните домакини приветстваха гостите, а директорът на Руското училище – г-н Сергей Юревич Саломахин, откри тържествено фестивала. Ентузиазизираната публика стана свидетел на един чудесен концерт – пъстър калейдоскоп от красиви звуци, багри, музика, творчество и изпълнителско майсторство. На сцената се редуваха разнообразни изпълнения – веселите и игриви песни на хора на музикалното студио „Ролничка“ – гр. Прага, създадоха приповдигнато настроение у публиката; децата от хора на гр. Пшибрам поднесоха своите впечатляващи инструментални изпълнения и разностилни песни, а домакините от Руското училище завладяха присъстващите със своя богат репертоар от динамични ритми и чудесно солово изпълнение. Не можем да не отбележим изключителния успех на децата от Българското училище. С красивите си гласове и ярко сценично присъствие те

събраха оваците на публиката. Интересните изпълнения, професионално подбрани и подготвени от техния художествен ръководител г-жа Мария Захаријева, прозвучаха като възходяща градация на песенното изкуство – от нежните звуци на „Хубава си, моя горо“, през жизнерадостната песен „Рипни, Калинке“, до ритмичното внушение на „Дилмано, Дилберо“.

Финалното изпълнение бе на хора от Френския лицей. Със своето свободно артистично присъствие на сцената френските деца представиха своя тематичен репертоар – детски хор от операта „Кармен“ на Жорж Бизе, част от операта „Брундибар“ на Ханс Краса, изпълнявана от децата в концентрационния лагер в Терезин – и всичко, поднесено с подходяща хореография и весели солови изпълнения.

Заклучителната песен, изпълнена от всички участници, също беше френска – „J`ai du bon tabak“.

Накрая директорът на Руското

училище Сергей Саломахин връчи събраната сума от благотворителния концерт на директора на Детския санаториум в Буковани г-н Йиржи Грюндбауер, който сърдечно благодари на всички участници, на техните ръководители и на организаторите за този благороден жест в името на доброто.

Празникът завърши с връчване на почетни грамоти и сувенири за участниците, с цветя за ръководителите им.

Това музикално събитие е с безспорно значение за духовното израстване на младите участници. На тази среща с изкуството се осъществи художествена комуникация между деца на различни народи. Чистата енергия на музиката създава усещане за пълноценност и удовлетворение, носи истинска естетическа наслада, открива нови музикални страници от различните национални култури.

Снежана Таскова

Вокална група „Лира“ на XXII Международен фестивал на детските хорове

Всички участници изпълняват заедно френска песен

140 години от гибелта на Васил Левски

На 19 февруари цяла България отбелязва 140 годишнина от гибелта на Апостола на свободата – Васил Левски – име легенда, име борба, име вдъхновение! Животът на неустрашимия революционер е неизчерпаем извор на патриотизъм. Делото му е увенчано с величие и безсмъртие. Десетилетия наред Левски вълнува поколенията и остава в народната памет като най-яркия образ на идеята за освобождение.

Всяка година на 19 февруари учениците от Българското училище се прекланят пред подвига и саможертвата на великия Апостол. В чест на бележитата годишнина учениците проявиха своето творческо вдъхновение като участваха в много конкурси – създадени бяха портрети на В. Левски, между които най-сполучлив бе този на Ралица Маркова от 8-ми клас, други ученици сътвориха стихотворения и есета, посветени на Апостола. Със своя литературен талант най-добре се представиха Петър Арнаудов от 12 клас и Константин Ценков от 11 клас. С въстпителното си слово г-жа Катя Начева заинтригува аудиторията, говорейки за значението на най-емблематичната фигура в националната

ни история. Сборна група ученици от 5, 6, 11 и 12 клас, подготвени от г-жа Начева, представи мултимедийна презентация, отразяваща важни събития от живота на Васил Левски в борбата му за свободата на Родината. Проникновено и вълнуващо звучаха стиховете, литературната композиция умело съчетаваше сътвореното от учениците и словото за Апостола. Левски е гений – не само защото е последователен революционер, не само защото е безспорно един от най-талантливите организатори на българската и европейската освободителна революция, не само защото е безумно смел и решителен, а защото създава идеала на един справедлив бъдещ свят. Той се нарежда сред най-блестящите

умове на своето време чрез идеите си за свобода, демокрация, равноправие. В края на 19 век Левски достига до забележително постижение на политическата мисъл – за „чиста и свята република“, в която няма да има деспотизъм, а хората ще бъдат равни. И докато повечето европейски мислители са стигнали до тази идея по времето на светлата просвещенска епоха, то за нас е истинска гордост, че в мрачните векове на робството един недоучил български патриот, воден единствено от искреното си желание за свобода, успява сам, чрез силата на собствения си ум да изпревари далеч напред своите съвременници.

Снежана Таскова

Баба Марта в Прага

Настъпващата пролет е неизменно свързана за всички българи с традиционния български символ – мартеницата. В началото на март българите по целия свят се закичват с мартеници, които изработват лично или получават от роднините си в България. За нас, българи в чужбина мартеницата се е превърнала в своеобразен символ на българската национална идентичност. Традицията за изработването, носенето и подаряването на мартеници е жива и сред българите в Прага. И те по стара българска традиция усукват бели и червени конци, които украсяват според уменията и фантазията си, за да зарадват близки и познати. С мартеницата – този типично български символ – с радост се закичват и нашите чешки приятели и вярват, също като нас, че този амулет ще им донесе здраве и щастие. После всички окачваме мартеничките си на разкъфнали клони, тъй като в Прага рядко можем да видим щъркели. Най-голяма радост носят мартенич-

ките на малките. Всяка година децата от българската общност в Прага чакат с голямо нетърпение пристигането на Баба Марта. Тази година тя дойде на 3 март в Дома на националните общности в Прага усмихната и радостна, окичена с големи мартеници и две бяло-червени торбички, пълни с мартенички за всички присъстващи. Носеше и хурка с вретено и каделя, за да ни покаже как преде вълната и как се усукват конците за мартеничките. Децата пяха песнички, рецитираха стихчета, а Баба Марта им подаряваше мартенички. После всички се хванаха на

хорото, което играха дълго. Дойде ред и на традиционната снимка с Баба Марта. Накрая малки и големи се събраха пред отрупаната трапеза. Отново имаме рожденик, така че след баницата и сладкишите, децата опитаха и от голямата и вкусна торта заедно с Баба Марта.

Мария Захариева

Баба Марта в Дома на националните общности

Бабинден по „нашенски“ в Острава

Милан Батор и Томаш Роси

С богата музикална програма за 19-та поредна година българската общност в Острава отпразнува най-женския празник, свързан с майчинството и продължаването на рода – Бабинден. За вкусните български ястия и този път се погрижиха сръчните ръце и богатото въображение на нашите домакини. Специални гости на тържеството

Полакова, както и писателят Стефан Кисьов. „Приоритет на Посолството и на Правителството е грижата за българите в чужбина“ – отбеляза в Острава госпожа Ленкова, която бе особено очарована от топлото посрещане и от сплотеността на членовете на Българския културно-просветен клуб в града.

Наред с водещото събитие тази година – честване 1150 години от Великоморавската мисия на братята Кирил и Методий, което ще се проведе през май в Микулчице, Острава ще участва и в две големи изложби, подчерта г-жа Ленкова.

Превърнал се вече в част от българската общност, виртуозният кавалджия Томаш Роси и сега не пропусна да впечатли аудиторията с невероятните си изпълнения в съпровод на китара от Милан Батор. Този път той бе подготвил „Ден денувам ...“ по текст на Пейо Яворов и народната песен „Лиляно моме“.

Танцьорите Атанас Арихтев и Димитър Евтимов забавляваха сънародниците си с изпълнение на хора от различни фолклорни области. В тях не пропуснаха да се включат както домакините, така и гостите на празника.

Минка Генчева

Мартеницата – български и световен символ

На 1-ви март пред Общинския дом в Опава се осъществи представяне на традиционния празник на българската мартеница. По стар български обичай на едно от дърветата в опавския парк бе окачена голяма червено-бяла мартеница – символ на здраве, благополучие и дълголетие, вестител на идващата пролет. За нас, чехите, запознаването с този народен обичай е едно мило и приятно преживяване. Българската мартеница е усукана от бял и червен конец и е с различна форма и големина. Белият цвят, според народното вярване на българина, е символ на здраве и дълголетие, а червеният носи силата на слънцето, прогонва

болестите и злото, дава надежда и оптимизъм!

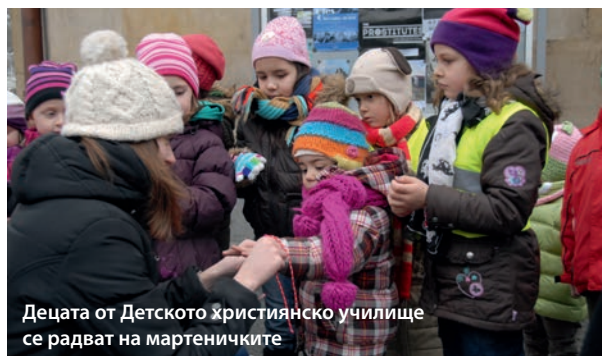
От 1 до 22 март с мартеници се закичват не само българите, но и техните приятели от цял свят. Кампанията, наречена „Мартеницата – български и световен символ“ и организирана от град Велико Търново, представлява само една част от кандидатурата на града за признаването му за европейска столица на културата през 2019 г. Велико Търново се обърна към Опава, Чехия с молба за подкрепа и включване в този европейски проект. С този български град Опавският регион желае да осъществи едно дълготрайно сътрудничество.

В своето уводно слово кметът на Опава Зденек Ирасек заяви: „Щастлив съм, че жителите на град Опава имат възможността да се запознаят с тази прекрасна българска традиция!“ Представители на българската общност от град Опава раздаваха и по български връзваха мартенички на всички присъстващи. Това особено се хареса на децата от Детското християнско училище – Опава, което от своя страна, в рамките на международния проект „Комениус“, поддържа връзки с детска градина от град Шумен.

Ярослав Маховски, Опава
Превод: Сирма Зидаро

Кметът на Опава Зденек Ирасек представя българските мартеници

Децата от Детското християнско училище се радват на мартеничките

Когато се влюбиш, не се страхуваш

Между дванадесети и четиринадесети април в село Лажанки, близо до Бърно, за десета по-редна година се проведе лагер-школата на ансамбъл „Пирин“. Този път гостуващ хореограф беше Ирина Войнова от София, а сред танцуващите, наред с вече опитните танцьори, се забелязваха и много нови лица. Сред тях бяха Веро (28 г.) и Вук (20 г.) от Сърбия. Ето какво споделиха те пред списание „Българи“.

Как се появи желанието ви да се занимавате с български народни танци и как станяхте част от ансамбъл „Пирин“?

Веро: Вук ме покани да дойда на семинара. Беше ми любопитно, понеже България ни е съседна държава, подобна ... и исках да се запозная с българската култура. Още отначало ми хареса много, защото слушахме песни, чиито ритми ни бяха познати. Вук: Аз съм танцувал сръбски народни танци дълго време в Сърбия, но винаги са ме интересували и останалите балкански танци. Още тогава най-интересни ми бяха българските. И вашите народни носии са много хубави. Харесва ми и българската народна музика. Когато дойдох в Бърно, страшно ми липсваха нашите народни танци и точно тогава открих българския фолклор, който е много близък на сръбския. Прави ми впечатление, че българите, когато танцуват, не пеят. В Сърбия пеят – обаче е много трудно и много дълго тренираме, за да изглежда добре на сцената... Виждал съм и чешки, словашки и хърватски танци, но за мен най-красивите са сръбските и българските, защото танцуваме от сърце и това се усеща.

Как се чувствахте преди да пристигнете в лагер-школата? Бяхте ли притеснени и напрегнати?

Веро: Напротив, бях много ентузиазизиран.
Вук: Не съм се страхувал, очаквах с нетърпение лагер-школата, понеже

Утринно хоро в лагер-школата

Танцов ансамбъл „Пирин“ в с. Лажанки

знаех, че ще науча нещо ново. Пък и вече се бях влюбил в танците, а когато се влюбиш, не се страхуваш.

Какви са впечатленията ви от самия семинар? Как протече?

Веро: Когато пристигнахме, веднага започнахме с тренировките. Ирина ни учеше на нови хора ... Хареса ми, че е пълна с енергия и че внесе много позитивни емоции в ансамбъла. Георги ни насърчаваше да продължаваме, да не се отказваме, понеже вече познаваше възможностите на всеки от нас . А вечер атмосферата беше страхотна, всички бяха много приветливи, забавляваха се; слушахме сръбска и българска музика ...
Вук: Много ми хареса, защото танцувахме постоянно. Гледах всички стъпки, които показваха Ирина и Георги. За Ирина си мисля, че е страхотен танцьор, майстор и се опитва да съхрани българската култура зад граница. Беше страшно въздействащо и вдъхновяващо.
Най-много ми допадна това, че се запознах с много българи. И наистина почувствах, че и братята българи ни харесват, а това значи, че ще танцувам български танци и ще дружа с българи до края на живота си. Или поне така си мисля (смее се). Вече започнах да уча и български език.

А кое е най-хубавото, което взехте от семинара?

Веро: Това, че се запознахме с нови хора, научихме нови танци, завързахме нови приятелства.
Вук: И че през цялото време се чувствах като вкъщи. Благодаря ви, братя българи ...

След всички тези хубави думи и спомени, не мога да не ви помоля да завършите едно изречение: Няма да забравя ...

Веро: ... че се почувствах като вкъщи, сред свои хора. Свободата. Усещането, че си вкъщи. Преди това не познавах българската култура и за мен семинарът беше като един мост между два народа, които са си толкова близки, а не се познават достатъчно добре.
Вук: ... българските си приятели и онази нощ, в която всички танцувахме на сръбска и българска музика, пихме ракия, забавлявахме се много... Никой друг на света не би могъл да разбере това. И шегите ни, чувството за хумор, което споделяме. Ако някой ни гледа отстрани, би казал, че сме един народ.

Интервюто взе и преведе
Борислава Спасова

Надежда

за чешката българистика

През последните двадесет години чешките българисти рядко напомняха за себе си на литературния фронт в Чехия – българските заглавия на чешки език бяха повече от рядкост. Причините са всеизвестни – промени както в структурата на книжния пазар, така и в интересите на читателите. За споменатите години излязоха 3–4 книжки на съвременни български автори – приблизително толкова, колкото от чешки писатели в България за две или три години. Заслугата и в двата случая е на различната държавна политика на двете страни за разпространение и популяризиране на съответната литература по света.

Ивана Сръбкова, Йованка Шотолова и Ян Хелер

Докато българските преводачи на чешка литература получават дотации от Министерството на културата на Чешката република и в България почти всяка година се издават чешки автори, то в Чехия появата на българско заглавие по книжните щандове е истинско събитие и се дължи единствено и само на упоритостта и почти сизифовските усилия на шепя млади ентузиаста. Старата генерация чешки българисти по един или друг начин се оттеглиха, от средната остана единствена и се утвърди като доайен Ивана Сръбкова, затова пък най-младите се множат. Заслугата е на катедрата по славистика на Карловия университет, но лично аз мисля, че най-вече е на уменията на последните лектори от България да възпламенят и да поддържат у своите възпитаници траен интерес към българския език и към българската литература. Имам пред вид обаянието и всеотдайността на доц. д-р Петя Бъркалова, доц. д-р Добромир Григоров, д-р Гинка Бакърджиева. На 18 януари БКИ организира вечер на чешките българисти. Идеята бе

българска литература и литературен критик д-р Марцел Черни, който представяше участващите в срещата и им предоставяше думата. Негов активен помощник бе младият преводач на поезията Одржей Заяц, който прочете откъси от излезлите на чешки език книги. Откъс от своя превод на романа на Алек Попов „Мисия Лондон“ прочете и Давид Бернщайн. Ивана Сръбкова, Йованка Шотолова и Ян Хелер представиха електронното литературно издание на iliteratura.cz, където още от самото негово създаване присъстват български текстове, радващи се на определен читателски интерес. Български автори в своята издателска политика представиха и издателите Петър Щенгел и Тереза Рийдлбаухова, благодарение на които ценителите на поезията могат да се запознаят със стихове на съвременни български поети – Димитър Кенаров и неговите „Апокрифни животни“ в превод на Марцел Черни и „Лапидариум“ на Георги Господинов в превод на Одржей Заяц. Споменаха се и заглавия, които предстоят да излязат – напри-

мер „Екзекутора“ на Стефан Кисъв в превод на Надя Алянабиова и „Антология на българския диабололизъм“, дело на колектив преводачи. Особено внимание бе отделено на броя на литературния двуседмичник „Твар“ от 29.11.2012. Издаването му, подпомогнато и от БКИ, е изцяло посветено на българската литература. Представени са стихове на Андрей Германов, Борис Христов и Григор Ленков в превод на Людмила Крожилова, която присъства в броя и с обширно интервю, подготвено от Марцел Черни. Одржей Заяц представя поетесата Кристина Димитрова с интервю и няколко преведени от него стиха. Негово дело са и преведените стихове на Силвия Чолева. Интерес предизвика и представената в броя от Марцел Черни книга на живеещия в Прага български художник Валентин Попов, озаглавена „Бивш чужденец“. Авторът бе сред присъстващите на вечерта и сам говори за написаното от него, но прочитането на откъси предостави на издателя.

Препълнената с преводачи, лите- ратори, издатели и приятели на българската култура зала безспорно свидетелства за неизгубения интерес към нашата литература. А ентузиазмът и всеотдайността на младите чешки българисти, изявяващи се на научния и на литературния фронт, дават основателна надежда, че българската литература и за в бъдеще ще продължава достойно да присъства чрез своите най-ярки представители в пъстрата палитра на чешкия литературен пейзаж.

Васил Самаковлиев

Дни на българското кино в Прага

От 6 до 9 февруари за пети пореден път в Прага се проведеха Дните на българското кино. БКИ е организатор на събитието и селекционер на представените филми, които привлякоха множество ценители сред българската диаспора в чешката столица, както и немалкото местни киноamani.

За да се разшири кръгът на ценителите на българското кино, БКИ тази година е потърсил съдействието и подкрепата на Европейския дом в Прага. Дните бяха открити в един от салоните на Европейския дом с прожекцията на игралния филм „Слънчево“ на сценариста, режисьора и продуцента Илия Костов, който бе и гост на вечерта.

Слънчево се нарича село, което преди десетилетия е злято от водите на язовир. Местният свещеник, в изпълнение на Досьо Досев, решава да организира събор, на който да покани потомци на своите някогашни съселани. Това хрумване дава повод камерата да се „разходи“ из България, а и из чужбина, за да ни срещне с различни съдби и характери. Фонът на събитията е почти пасторален, а разказаните истории са поднесени убедително и с фин хумор. Без да е някакво изключително постижение, предназначено за световни фестивали, филмът показва добър професионализъм и се гледа с удоволствие. Същото може да се каже и за филма „Чужденецът“, прожектиран на следващия ден в кино „Луцерна“. Забавна любовна история за французин, който още с пристигането си в България се влюбва от пръв поглед в нетипична, ексцентрична селска девойка и се стреми да спечели ръката и сърцето ѝ. Комедия на ситуации и недоразуменията, в която се преплитат какви ли не перипетии. Намесва се и българският приятел на французина, още български девойки, прибавят се и невероятните приключения на бащата селянин, тръгнал да търси из Франция мнимия кандидат за зет, като всичко това се увенчава по холивудски с хепи енд – няколко сватби. Оптимистичното в този филм, който се гледа с усмивка, е че той е дело на млади хора и е заявка за талант, професионализъм и бъдещи успехи. Гости на прожекцията бяха режисьорът Ники Илиев, който е сценарист

и изпълнител на една от главните роли, съпроводен от своята съпруга Саня Борисова, представителка на главната женска роля.

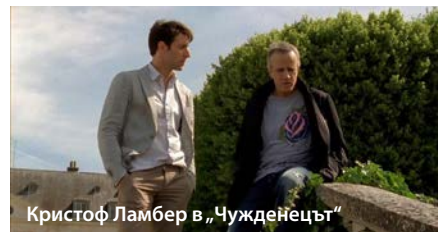
Най-голямо внимание заслужава последният от показаните филми – „Операция „Шменти-капели“ на режисьора Иван Митов по сценарий на Владислав Карамфилов- Въргала, който същевременно е продуцент и главен изпълнител. И тук става дума за комедия, която майсторски пародира екшън и изобилства с типични за жанра хватки и техники. Чрез познатия ход за замяна на две лица в две крайности – беден учител и богат новомоафиот, се отправя критика към предишния режим и неговите властелини, виновни за възникналите като в бананова република контрасти в родна България. По всички правила на жанра, с много остроумни хрумвания и великолепна актьорска игра, отново по холивудски (навярно, за да може филмът да се продава и в чужбина), се стига до щастлив край.

От няколкото документални филма, включени в програмата, успях да видя само един – „Чия е тази песен“ на режисьорката Адела Пеева, която също бе гост на дните. Чрез популярна в балканските страни песен се прави един непретенциозен, но убедителен опит за обобщен образ на балканския манталитет, в който може да се открие от всичко по малко, и позитивно и негативно – изборът се оставя на зрителите. Филмът се гледа на един дъх, заснет е с безспорен професионализъм, който е донесъл признание и много международни отличия на неговите създатели. Вярвам, че зрителите, които са гледали филмите, излъчени по време на Дните на българското кино в Прага, са се убедили, че в България продължава да се прави добро кино и искрено желаят на неговите създатели творчески успехи в родината и по света.

Васил Самоковлиев

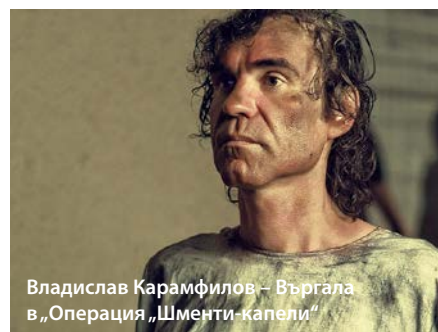
Режисьорката Адела Пеева

Кристоф Ламбер в „Чужденецът“

„Операция Шменти-капели“

Владислав Карамфилов – Въргала в „Операция „Шменти-капели“

„Слънчево“

„Другата смърт на Жанна д'Арк“, март 2013 г., Прага

На 23 март тази година за пръв път на чешка сцена бе представена една от най-успешните пиеси на Стефан Цанев в света. „Другата смърт на Жанна д'Арк“ със своята своеобразна интерпретация на вечните теми за смисъла на човешкото жертвоприношение и героизма, за които човек трябва да дозрее, предизвика и в Прага силен позитивен отклик сред почитателите на театралното изкуство.

През последните почти три десетилетия на чешки език бяха преведени две пиеси на известния български поет, драматург и писател Стефан Цанев, „Животът – това са две жени“ и „Последната нощ на Сократ“. Втората от тях във вид на радиопиеса с участието на известните чешки актьори Рудолф Хрушински в ролята на старогръцкия философ и Иржина Ираскова – на неговата съпруга Ксантипа, е излъчвана няколко пъти по Чешкото радио. Преводът на третата по ред негова пиеса, „Другата смърт на Жанна д'Арк“ е дело на филмовата режисьорка и сценаристка Светлана Лазарова. Завършилата пражката филмова академия FAMU авторка на редица документални филми, сред които са добре познатите на българската общност „Родопска магия“ и „Една българска диагноза“, осъществи следващата крачка по запознаването на чешката публика с творчеството на Стефан Цанев. Постави „Другата смърт на Жанна д'Арк“ в реконструираната сграда на театъра (бившето кино) в квартала Хорни Почернице в Прага – с идеята пиесата постепенно да бъде представена на сцените в различни краища на Чешката република. В своята първа самостоятелна класическа театрална постановка Светлана Лазарова остава вярна на себе си – на

близкия за нейното възприемане на изкуството отказ от границите между видовете и жанровете. Черпи от опита си в Черния театър и с помощта на известния сценограф Якуб Винкларж превръща минималистичните декори в средство за създаване на образи, изпълнени със символи и множество значения. „Бюджетът може да бъде значително ограничаващ фактор“, споделя режисьорката. „И ние „воюваме“ с финансите, и поради тази причина за „художественото решение“ бяха важни идеята „какво искаме да пресъздадем“, символизъм, опростеността, гъвкавостта.“ Забележителен е и изборът на актьорския състав, с който Светлана Лазарова работи. В главната роля на пътуващата актриса, превъплъщаваща се в Жанна д'Арк и повтаряща избора на славната героиня от френската история, в който да пълзиш, означава да живееш, а да не пълзиш, се равнява на смърт (не задължително на кладата, но най-малкото в социален план), се представя темпераментната Вилма Цибулкова. Тя сугестивно извежда мислите и идеите на предпочитания от самия автор характер над образа на бога, „отчаяно старче, което е разочаровано от хората, но същевременно им се възхищава, както е гордо и само от себе си“, в лицето

на минималистичния в своята игра Ладислав Мърквичка и умишлено простеещият като символ на тълпата палач Станислав Лехки. „Моето художествено решение допълнително подчертава нашата „биполярна природа“, обяснява Лазарова целта, към която е водела актьорите. „Всеки от нас в основата си е разделен между „доброто и злото“ (всеки от характеристиките има две лица) и трудно можем да се борим с това. Можем само да се надяваме, че превес ще има доброто. Това е причината да поставя тези характери един до друг.“

Съдбата на Жанна д'Арк като едно разбираемо за световната публика иносказание за непримиримия дух на човека, „който негодува и отрича „реда“ със своята същевременна крайна актуалност и вечност, проговаря към зрителите със своята „носталгия по моралните стойности“, с която и самата Светлана Лазарова посяга към пиесата. „Мисля, че в днешния свят на огромен технологически напредък човек е силно уязвим, манипулируем и самотен – и това е изцяло глобално явление. Не осъзнава своята истинска сила и творчески потенциал.“

След успешно представяне на сцените в Швеция, Русия, Франция, САЩ, Полша, Германия, Словакия, Турция, Гърция, Украйна, Румъния и Унгария „Другата смърт на Жанна д'Арк“ търси своя път и към чешката публика, с която българските драматург и режисьорка са свързани и посредством „идентичните проблеми, които изживяваме в двете пост-комунистически държави: умората от злоупотребата с власт, чувството на гражданска непълноценност...“, заключава Светлана Лазарова.

„Другата смърт на Жанна д'Арк“ на пражка сцена

Златина Йержабкова

Снимка: личен архив на Светлана Лазарова

Филмът е посредник и провокатор

През месец април 2013 гражданско сдружение „Заедно“ организира международен фестивал на документалното кино „Милениум“. Фестивалът разглежда въпроси, свързани с правата на човека, развитието и мултикултурното общество, в което живееме. В Чешката република се провежда премиерно, въпреки че вече съществува в около 10 европейски държави, сред които и България. Централата на фестивала е в Брюксел, Белгия.

Пражкият Милениум бе открит в Европейския дом от г-жа Златина Русева, артистичен директор на фестивала и г-н Ян Яржаб, регионален представител на върховния комисар на ООН по правата на човека за Европа и ЕС. На откриването говори и г-н Ян Михал, директор на Представителството на Европейската комисия в Чешката република.

Фестивалът продължава със съпътстващи прожекции в различни училища и университети, а през есента ще бъде представен в Моравия. Повече информация може да намерите на официалната страница на чешката част на фестивала www.millenum.zaedno.org

Разговор със **Златина Русева**, артистичен директор на фестивала „Милениум“, неправителствена организация „Диоген“ – Белгия

Представете ни накратко фестивала и темите, които разглежда.

Фестивалът е посветен на Целите на хилядолетието за развитие. 189 страни-членки на Организацията на обединените нации приеха Декларацията на хилядолетието, с която се ангажираха да положат глобални усилия за намаляване на бедността, подобряване на здравеопазването, насърчаване на мира, човешките права и устойчивата околна среда. Декларацията набелязва Целите на хилядолетието за развитие – осем конкретни, измерими цели, които задължават страните да положат допълнителни усилия за борба с неравномерно разпределените доходи, световния глад, неравенството между мъжете и жените, замърсяването на околната среда, липсата на образование, здравеопазване и чиста вода. Основната цел на нашия фестивал е да извади тези теми и проблеми от чекмеджетата на

Снимка от филма „Шахта № 8“

институциите и да ги направи близки, човешки и разбираеми за всеки един от нас.

Тревожно е нарастването на бедността и различията между много бедните и изключително богатите. Смятаме, че в настоящия момент, нашето общество не може да толерира тези различия. Това е свързано с основните човешки права и тяхното нарушаване, като например правото на образование и на здравни грижи. Интересува ни изменението на климата, опазването на околната среда и опазването на планетата Земя изобщо. Климатичните промени предизвикват сериозни проблеми и промени и в обществото. Те са основна причина за силно нарастващата миграция.

Друг важен въпрос, който фестивалът разглежда е мултикултурното общество. Икономически и социални процеси водят до силни миграционни вълни, които са причина обществата да са все по-мултикултурни. Ние се интересуваме от това как в такава среда хората живеят, работят и общуват. Тази тема е и основната тема, която ни свързва с нашия чешки партньор – гражданско сдружение „Заедно“. Открихме, че

имаме общи цели и работим заедно за постигането им.

Защо избрахте Чехия като поредна страна, където се провежда фестивалът?

Чехия има много важна позиция като държава между бившия Източен и Западен блок. Знаем, че тук има много активна аудитория, която е готова да приеме посланието, което носи фестивалът. За нашия проект е много важно да бъде създаден диалогът с публиката, искаме да разберем какво си мислят европейците за проблемите, които ние разглеждаме. Търсим партньорства, които са представителни, а чешкото е такова.

Кое доминира в чешкия фестивал „Милениум“?

Опитахме да изберем различни теми и да ги разгледаме по художествен начин с качествени документални филми от всички континенти. За мен филмът е посредник и провокатор. Ние не търсим филми, които буквално илюстрират проблемите, а филми, които провокират мисълта и предизвикват реакцията на публиката.

По материали от www.millenum.zaedno.org

Пражки догадки на един непражки човек

Ахой, дами и господа, пани а панове. Добрий ден. Какво стана, що стана? Пак избори в България, пак криза. Тю, да му се невиди. Край няма. Ей за това си мисля аз. Мисля и нищо не измислям. Седнал съм с лаптопа си в едно кафене на улица „Капрова“ . На две крачки от родния дом на Франц Кафка, двореца „Храдчани“ и „Карлов мост“. Един вид в сърцето на Златна Прага и Стара Европа съм. Пия кафенце, зяпам туристите, слушам нежната славянска реч. И си мисля за майчица България и всичко, дето се случва там напоследък. Правя си и разни догадчици за това какво и кой предизвика събитията от тази зима и тъй стана, че пак гризнахме дръвцето. Няма как. Такъв съм си. Вярно, че нищо не съм чул, нито видял с очите си.

Не съм бил на барикадите, дето се казва. Не съм ял бой на „Орлов мост“. Не съм вдишвал миризмата на бензина, с който Пламен Горанов се запали и изгоря във Варна, лека му пръст. Не съм мятал камъни по монополите в Пловдив. Не. Следях всичко от разстояние. Ден след ден. Като хиляди, че и милиони българи по света. Не съм сигурен в нищо. Кой знае каква е истината. Ако има една истина, де. Но нали съм писател, а на писателите това ни дай – да се ровим като кучета из новините, в историите човешки. Да търсим причините за онова, което се случва и ако можем – да посочим някакъв изход. Ако има такъв. Не, че мен специално ме бива особено в тия работи. Вярно, че имам развинута фантазия и понякога съм склонен да давам твърде сложни обяснения на очевидно прости неща. Така че простете ми, ако прекалявам с нея. Но в крайна сметка нали това ми е работата? Да си измислям. Да има какво да четете, че и да сте доволни. А ако в написаното откриете случайно и зрънце истина, да се замислите над нея. Вярно, че за тия събития се изписаха тонове хартия. Те дадоха най-раз-

лични оценки на онова, което стана в България. Едни го определиха като „революция“, други като „протести“, трети като „пуч“. Аз не правя квалификации. А догадки. Защото си мисля, че в онова, което се случва, има твърде много неясноти и място за догадки. Мно-о-о-го догадки. Да-а. Странно е не само онова, което

време, на никого от слушателите, зрителите, анализаторите, участниците в събитията дори, това не прави впечатление. Не. Никакво. Напротив. Всички приемат всичко за нормално. Това, че започват да се провеждат митинги и шествия без разрешение или излизачи от параметрите на разрешенията. Да се хвърлят камъни

Масови протести във Варна

стана в България, но и тоя абсурден, бих казал начин, по който то беше отразено и анализирано. Да се шашне човек. Майтапа настрана.

В началото си мислех, че дори това е нормално. Виках си, че както винаги, когато се случват подобни неща, страстите се нагорещяват, градусът на напрежение расте и по радиото, телевизията и в интернет, както и във вестниците, се появяват бих казал, някакви необичайни за по-обикновени времена заглавия, коментари и призови. От сорта на „Народ сваля правителството“, „Да сменим системата“, „Еди кой си е боклук“ и т.н. , все едно се връщаме във времето на Ленин и Димитров. Виках си, че ето на, в тая революционна еуфория без да иска журналистиката, най-общо казано, загубва безпристрастност. Става революционна. Някои от пишещите събратя си позволяват известни отклонения от обичайната етика и морал. Тъй като еуфорията е заразителна и всеобща. В същото

по полицаи и сгради. И т.н. Че всичко това също се приема от органите на държавната власт – полиция, прокуратура, съд и т.н. като нормално. Приемливо. И също не прави на никого впечатление. Направо да се шашне човек. Аз и за това си имам обяснения. Виках си, че народът е недоволен. Закоравял от лишения. Загрубял. Че тече революция, има социално напрежение и т.н. После обаче, това започна да ми се струва твърде странно. Нелогично. Започнах да го подлагам на съмнение. Най-напред коментарите, които чух в смисъл на това, че събитията от тази зима са нещо като „революция“, подобна на тази от 1997 година. Под въпрос бе, разбира се, доколко събитията през 97-а бяха „революция“. Но безспорно тогава имаше наистина всенародно участие в тях, измерващо се с милиони хора, излизали месеци наред по улиците с конкретна, ясно изразена цел. Имаше и постоянно растяща инфлация,

недостиг на хляб, лекарства, бензин и т.н. Сега обаче картината беше малко по-друга. Най-напред като количество. Протестиращите и в най-върховите моменти на изявите си, не събраха повече от 10–15 хиляди души и то в градове като София, където все още добре се помнят митинги и шествия, достигащи до милион участници. Но забележете. Дори тогава – когато тия милиони протестиращи българи през времето от 1990 до 1998 се събираха против правителството, никой от сега коментиращите събитията политици, журналисти, анализатори дори не споменаваше думата „револю-

медии наричаха с трепет „спонтанни, граждански протести“. Но това, разбира се, отново на никого не направи впечатление. Кой да се замисля над дреболии. Нали така? Като тия например, че освен хулигански, „революционерите“ се държаха и неадекватно. Меко казано. Вместо да позират, бягаха от камерите, от въпросите. На журналистите или не отговаряха или бълваха глупост след глупост. Клише след клише. Очевидно в тях имаше повече агресия и глупост, отколкото разум, солидарност и желание за промяна. В устите им звучаха няколко фрази: „Долу монополите“, „Да сменим

протестиращи? В резултат на новото време и технологии? И тия млади крадци, бандитчета и безделници, превърнали се в престъпници по неволя, от бедност и заради грешната политика на последното правителство, да са станали най-активната в социално отношения прослойка на българското общество? От друга страна, друг един глас подлагаше на съмнение тия мисли. Как така изведнъж бандити, мутри, хулигани, ще започнат да протестират против правителство и монополи, да искат нова конституция и смяна на системата, гризеше ме червейчето на съмнението? Възможно ли е това, питах се аз? А като се замислих по-сериозно, подобна метаморфоза ми се стори не само малко вероятна, но и абсурдна. Ако разбереше за нея Достоевски, направо би се обърнал в гроба и ако може, би променил половината си изводи за човешката природа, че даже и финала на „Престъпление и наказание“, в което Разколников отива вместо на каторга в Сибир – на протест през Зимния дворец. А другарят Макаренко би пренаписал „Педагогическа поема“ и като нищо дори би сменил и заглавието ѝ на „Педагогическа революция“ или „Революционна педагогика“. Или нещо подобно. Нима българският ъндърграунд, тъй да се каже, се беше превъзпитал и станал най-социално активния елемент на гражданското общество!? Ха-ха, дами и господа, ха-ха! Но – медиите и за това отново си затвориха очите, както и впрочем всички държавни органи – МВР, прокуратура и т.н. Отново. С което не искам да кажа, че има някакъв заговор. Че няма лошо революция. Боже опази. Не! Просто си правя догадки. Нищо повече. Защото аз уважавам българските революции. Както и медиите. Много ги уважавам. Често ги и слушам, оттук, с помощта на интернет. И после дълго ровя тревожен поглед в небето над Златна Прага. Това е, дами и господа. И други догадки имам, но стига за днес. Кафето ми свърши, батерията ми падна. Трябва да ставам. Ахой. Наследануо. Бай-бай. А, да. Какъв изход предлагам, питате вие? Да се видим с вас на изборите. Непременно. Нали?

Протести в София

ция“. Нещо, което непрекъснато се правеше сега от Сильо и Пульо и то подплатено с най-убедителни, драматично звучащи аргументи. И още нещо. Освен рехавата си бройка „революционерите“ от тази зима се отличиха от досега протестиращите в България с грубостта си. Направо ме шашнаха, ако трябва да бъда по-точен. За разлика от възпитаните техни предшественици, които десетки години упражняваха кротко и законно правото си на недоволство, тия новите, не цепеха басма на никого. Те обиждаха с нецензурни думи правителство, институции, мятаха камъни, кръстосваха надлъж и шир центровете на българските градове, палеха, трупаха камъни и т.н. Накратко, държаха се не като протестиращи, а като завоеватели, хулигани, шурмоваци, организирали се с цел да скандализират, рушат, бият, плашат. При това мнозина от тях бяха пияни и продължаваха да къркат по време на онова, което

системата“ и „Нова конституция“. Но никой не знаеше защо, как. Нито пък се интересуваха. Поведението на тия момчета напомняше това на запалнянковци след края на мача, в който любимият им отбор е загубил. Същото може да се каже и за вида им. 18–20 годишни, с качулки и шалчета, черни кожени якета. А от съвсем малкото арестувани заради хулиганското си поведение от полицията, разбрах и че голям процент от тях принадлежи на криминалния контингент и се състои от джебчии, обирджии и побойници. Накратко – дребни и едри престъпни риби от подземния свят на България. В един от репортажите се спомена дори и за някакъв затворник в отпуск. Също протестиращ против системата. Голяма работа, казаха медиите. Във всеки случай това не съвпадаше с представата ми за безработни българи, глави на семейства, изхранващи ги с труд и пот. Да не би пък, помислих си аз, да се е родила нова генерация

Стефан Кисъев

Даниела Горчева: България спаси всички свои евреи

Отговорът на въпроса кой спаси евреите в България е: тогавашното българско общество с решаващата роля на държавния глава цар Борис, казва издателката и главен редактор на списание "Диалог", Холандия.

Тази година отбелязваме 70 години от спасяването на евреите в България. Има твърдения, че България била спасила едва 80% от своите евреи, а не всички. Каква е истината?

Всъщност, ето данните за всяка страна поотделно за евреите, които стават жертва на геноцида през Втората световна война. <http://www.conservapedia.com/Holocaust>
В таблицата срещу името на България

спасява, защото няма такава власт, са депортираните по нареждане на Германия евреи от Беломорска Тракия и Вардарска Македония. И именно оттам идват спекулациите, че България била спасила не 100%, а само 80% от своите евреи.

Но първо, тези земи са ИЗВЪН пределите на царство България, а евреите там не са български поданици и по думите на българския държавен глава цар Борис те са „изгнаници на хитлеровото военно командване“. Все пак, благодарение на усилията и дори на риска, който поемат отделни българи, както и българското правителство в София и дори лично цар Борис, дори от тези земи са спасени от депортация, а както се разбира след края на войната – и от смърт, няколкостотин евреи.

Ето например, в строго секретния рапорт от 18 март 1943 от Скопие, се докладва на германската легация в София, че от Македония липсват 10% от евреите и се предполага, че тези 10% са се укрили.

В доклада се казва, че навярно е изтекла информация поради „откритата размяна на телеграми между софийските и тукашните български служби“. Освен това се изразяват съмнения, че българската регистрация не е пълна и че има и нерегистрирани евреи. И най-важното, в този доклад пише черно на бяло, че полковник Богданов, началник на полицията в Скопие, е дал следните нареждания: Първо, да се освободят четири еврейски семейства с италиански произход по нареждане на правителствения директор д-р Д. Раев (изреждат се имената на 10 души) и второ, „въз основа на заповед на софийското правителство“ да се освободят 15 семейства на лекари и зъболекари,

Димитър Пешев в кантората си

България спасява всички евреи от територията на царство България, всички до един! В това число и евреи, които не са български граждани, но по време на войната се намират в България – между тях и много полски деца от еврейски произход, приети в България с посредничеството на международния Червен кръст и отглеждани до края на войната в български семейства. Някои евреи чужденци прекарват войната в България с документи, издадени им от български власти, че са на почивка с лечебна цел, тоест, на курорт. Те също оцеляват, благодарение на отказа на България да изсели от страната било свои, било чужди граждани.

Това, освен естествения прираст, обяснява защо България е единствената страна, в която евреите след войната са повече отколкото преди войната.

е посочено 0% унищожени евреи и се вижда, че няма друга такава страна в цяла Европа. Преди няколко години, когато български комунисти с клеветнически доноси успяха да отстранят плочите на цар Борис и царица Йоанна от българската горичка в Израел, където те бяха поставени от признателните български евреи, тогавашният народен представител Дянко Марков заяви:

„Аз се гордея с тази нула – като българин, като гражданин и като човек! Това е паметната плоча за хората, които спасиха българските евреи!“

А да се твърди, че България била спасила само 80% от евреите си, е клевета.

Откъде идват тогава тези спекулации?

Идват от невежество или злоумишленост, а най-често от комбинация между двете. Евреите, които България не

общо 57 души (приложен е списък), защото в Куманово, Враня и други градове имало недостиг на лекари. Така че както виждаме, съществуват и други списъци, освен списъка на Шиндлер и каквото са могли българските власти, направили са.

Да поясним отново един от най-спорните въпроси – могла ли е България да предотврати депортацията на евреите от Беломорието и Вардарска Македония?

По какъв начин би могло да стане това? Да се изправи България и да заплаши могъща тоталитарна Германия, начело на която стои един диктатор с налудни идеи?

То е цяло чудо, че България успява – единствена в цяла Европа, да предотврати депортацията на евреите от царство България.

И това – въпреки натиска от страна на Германия от една страна България да участва с войски в бойни действия на фронта, от друга – да изсели евреите, които според Германия били вражеско население и се занимавали с подривна и терористична дейност, шпионаж и т.н.

Кой всъщност е спасителят на евреите в България – Димитър Пешев, БПЦ, цар Борис или народът?

Спасяването на евреите в България е истински подвиг. Не бива да забравяме и куража на Лиляна Паница, която уведомява еврейската консистерия, на Петър Михалев, Иван Момчилов, Асен Суичмезов и Владимир Куртев от кюстендилската делегация, които рискуват да влязат в списъците на Гестапо като хора, които провалят германската политика, но въпреки това те имат доблестта да реагират – и то, във време на война!

Те се вдигат от Кюстендил и пристигат в София, за да уведомят своя съгражданин Димитър Пешев, който е подпредседател на Народното събрание, че предстои депортация на евреите от няколко български града и да го помолят за съдействие.

След това е подвигът на Димитър Пешев, който опрян единствено на авторитета на институцията, която представлява – Народното събрание, иска отговор от вътрешния министър Габровски на въпроса вярно ли е, че има подготвени за изселване

извън страната български граждани от еврейски произход и категорично се противопоставя на това. За което, разбира се, неслучайно е принуден да си подаде оставката като подпредседател на Народното събрание. Не бива да се забравя смелостта и на тогавашните български народни представители от уж „профашисткото“ правителствено мнозинство, които подписват писмото на Пешев от 17 март.

Писмото е подписано, включително и от уж прогермански настроения Александър Цанков.

Не бива да се омаловажава ролята и на тогавашните български интелектуалци и общественици и на тогавашната Българска православна църква, които открито се обявяват срещу депортацията. За тях Ханна Аренд казва – и с право, че са направили много повече от Ватикана, когато и да било.

Но решаващата роля е на българския монарх цар Борис. Само той е можел да отмени депортацията и въпреки риска, който поема, противопоставяйки се на Хитлер по този важен за него въпрос, куражът му и дипломатическият му такт дават резултат и евреите в България са спасени. Това е отговорът на въпроса кой спаси евреите в България – тогавашното българско общество с решаващата роля на държавния глава цар Борис.

А ако България беше дала българско поданство на евреите в Македония и Беломорието, дали е имало шанс да бъдат спасени от депортация?

За жалост Беломорска Тракия и Вардарска Македония не влизат в пределите на България и цар Борис няма аргументи, с които да се противопостави на политиката на Хитлер. Според международното право суверен до приключване на войната в тези земи е Германия, а по нейно пълномощие България трябва да осигурява реда и спокойствието.

Върховната власт обаче принадлежи на Германия, а според собствените си расистки закони от Нюрнберг, Германия третира всички евреи в цяла Европа като лишени от гражданство. А България не може да даде поданство на тези евреи от предоставените й за временно управление земи

в Македония и Беломорието най-вече поради натиска на антиеврейската политика на Германия. И този факт е очевиден за всеки добросъвестен изследовател, както е очевидно и подчий натиск са приетите от българския парламент закони в този смисъл, включително „Законът за защита на нацията“. Освен това дори евреите, които имат гражданство на неутрални държави или на държави-съюзници като Италия, не са напълно защитени от арести и депортация в окупираните от Германия земи.

Дори чуждите евреи, поданици на други държави, са били застрашени?

Да, точно така. Ще дам един пример, за да се разбере за какво става дума. След окупацията на Франция от Германия през 1940 година, дипломатическият корпус заминава за Виши заедно с правителството на Петен. Българският пълномощен министър Балабанов обаче изпраща третия секретар на българската легация Боян Атанасов в окупационната зона. Първата му работа е заедно с още един служител на посолството да бъдат разлепени на домовете на българските евреи там листове с печата на легацията и със следния текст: „Поданици на Царство България“. Въпреки това евреите се чувстват застрашени и някои дори започват да спят в чакалнята на легацията. Нека отново да обърна внимание – става дума за 1940, не за 1943 година, когато вече е взето т.нар. „окончателно решение“.

Цар Борис III

Асен Суичицков (от кюстендилската делегация) заедно с доставчика на облекло за царското семейство Розенбаум (евреин) и завърналия се от Америка кюстендилец Петър Сапунджиев.

През 1940 г. България все още не е съюзник на Германия и въпреки това евреите, които са НЕЙНИ ПОДАНИЦИ не са защитени от своето българско гражданство и Боян Атанасов прави чудеса, за да ги изведе от Франция. Фактът, че в окупираните от Германия области евреите не се чувстват защитени от своето поданство, важи не само за българските, но и за турските, италианските и т.н. евреи, защото Германия третира всички евреи в окупираните от нея зони като лишени от гражданство.

И битката – и на българските, и на турските, италианските и т.н. дипломати за техния живот и сигурност е много драматична битка. Трябва да се прочете книгата „Последен влак за Истанбул“ на Айше Кулин, която миналата година излезе и на български, за да се разбере донякъде за какво става дума.

А какво става с българските евреи във Франция през 1940 година?

О, това е много вълнуваща и драматична история. Както споменах, носят се слухове за арести, българските евреи са ужасени и искат да се приберат в България. Единственият начин обаче да бъдат изведени от Франция, е да бъдат размесени между българите и да се изготви общ колективен паспорт, за да може покрай едните да заминат и другите.

Колективният общ пасаван е готов, но тогава започва едно безкрайно ходене по мъките на Боян Атанасов от един германски служител на друг, за да се получи разрешение хората да напуснат окупирана Франция с влак. Накрая работата опира до германски-

германски офицер, който му казва, че на еди-коя си дата от Gare de l'Est тръгва влак и три вагона ще бъдат на разположение на българските пътници, но че той трябва да подпише веднага, че България се задължава да плати на Германия цената за осигуряване на този превоз, която е 33 хиляди тогавашни марки.

Боян Атанасов няма такива пълномощия да поема от името на България финансови задължения, но разсъждавайки трескаво, си дава сметка, че утре може да е късно и че не е изключено това да е последната възможност българските евреи да заминат от окупирана Франция.

Когато съобщава на българския посланик какво е направил, той се изплашва и го предупреждава, че със сигурност ще бъде уволнен от Външно министерство за това своеволие. Обаче нищо подобно не се случва! Работата се разминава с едно мъмрене, а ужким „пронацисткото“ правителство в София плаща сумата на Германия. Затова обвиненията, че България не била дала поданство на евреите в завладените и окупираните от Германия земи на Македония и Беломорска Тракия са демагогски обвинения, когато дори евреите с българско поданство не са защитени – и то далеч преди проведената в Берлин тайна конференция, известна под името Ванзее.

Действията на Боян Атанасов всъщност са доказателство, че тогавашните български дипломати са защитавали българските граждани, дори с риск за собствената си кариера.

те военни власти и там пак започват да го прехвърлят от един военен на друг. След дълги митарства, възклицания от германска страна: „но тук има еврейски имена!“, спорове по международно право и така нататък, Боян Атанасов попада на един

Да, и това е огромната разлика с дипломатическите представители на комунистическа България, които не само че не помагаша, но самите те неведнъж бяха заплаха за живота и сигурността на българските граждани в чужбина.

А тогавашните български дипломати са смятали за нещо естествено да полагат толкова усилия, да хлопат от една врата на друга и дори да поемат риск, ако трябва, но не и да оставят българските поданици на произвола на съдбата.

Години по-късно Боян Атанасов пише: „Днес, след толкова много години, все още чувствам, че съм постъпил правилно – наруших формалностите на финансовите закони, за да спазя Божиите закони и да спася човешки животи.“

Може би все пак Боян Атанасов е бил едно изключение?

Не, слава Богу, не е бил изключение. Има много вълнуващи случаи с български дипломати, които рискуват, за да спасят еврейски бежанци. Български дипломати са издали и близо 15 хиляди транзитни визи на евреи от други страни и това в крайна сметка им спасява живота.

Често се изтъква като аргумент, че антиеврейското законодателство в България не било под германски натиск, защото „Законът за защита на нацията“ е приет два месеца преди България да подпише Тристранния пакт?

А защо, ако е българска инициатива никога преди това не е имало подобни закони в България? И защо още в първия момент, когато външният натиск на една могъща тоталитарна държава отслабва, българското правителство на Багрянов отменя тези закони и възстановява конфискуваното имущество на евреите в България?

И нека да отбележим, че човекът, който изготвя този закон срещу масонските организации и евреите, сам е ... масон. Става дума за вътрешния министър Габровски. Така че работата е очевидна. Човек не изготвя закон срещу себе си по своя воля. Истината е, че българският „Закон за защита на нацията“ (ЗЗН) е приет непосредствено преди неизбежно

България – съкровище на словото

На 27.02.2013 г. в Европейския парламент в Брюксел, зала „Йехуди Менухин“, беше открита изложбата „България – съкровище на словото“, посветена на 1150-та годишнина от създаването на славянската писменост от светите братя Кирил и Методий и от Великоморавската мисия. Събитието бе организирано съвместно с Фондация „Българска памет“ и Института за литература на БАН. В него участваха и проф. Х. Миклас (Австрия), проф. Я. Рихлик (Чехия), проф. И. Калиганов (Русия). (Б. Ред.)

Изложбата *Съкровище на Словото* е посветена на богатите книжовни традиции на България през Средновековието. Казват, че книгата е паметта на човечеството. Чрез писмеността човекът се е стремил да съхрани събитията от миналото и от настоящето, да преодолее времето, но не само това. Не случайно писменото слово е белязано със знака на божествеността, на Божия промисъл. Този проект бе замислен от учени в Института за литература на БАН и осъществен със съдействието на фондация „Българска памет“. Когато започнахме да обмисляме изложбата, искахме да покажем не само красотата на художествените образци, но тематичното и жанровото многообразие на ръкописното наследство. Събирайки материалите, се стремихме да преоткрием корените на писмените традиции, които се преплитат и надграждат, да обхванем многовековното развитие на ръкописната книга – от IX до XIV век. Това се оказа сложна и трудна задача. Преобладаващият брой старобългарски ръкописи се съхранява в чуждестранни книгохранилища – в Русия, Италия, Сърбия, Англия, Света гора, Синайския манастир „Св. Екатерина“ и др. Скиталчеството на книгите е резултат от сложната историческа съдба на българите. Изложбата дава възможност на широката публика да се запознае с редки изображения от това книжовно съкровище. Много от изображенията на ръкописите се показват за пръв път и са включени в изложбата, благодарение на сътрудничеството и с помощта на Централната библиотека на БАН, на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ и на Хилендарския

научен център при Университета на щата Охайо, (Кълъмбъс), на монасите от Зографския и от Рилския манастир, на Дигиталния архив „Българска ръкописна книга“ при Софийския университет „Св. Климент Охридски“, на филиала на Националния археологически институт с музей към БАН във Велико Търново и в Шумен и др. Изказваме голяма благодарност на колеги, които ни предоставиха материали от личните си архиви: Елка Бакалова, Антоанета Гранберг, Константин Тотев, Мария Спасова, Доротея Гетов.

ПЪРВИТЕ СЛЕДИ ОТ ПИСМЕНОСТ В БЪЛГАРСКИТЕ ЗЕМИ

Историята на писмото и на ръкописната книга в България са част от световната култура. Първите следи от писменост в българските земи са свързани с означаване на стопански отношения, на собственост или на събития от ежедневието по примитивен начин (т.нар. „черти и резки“ от Черноризец Храбър), а по-късно има опити да бъде пригодно гръцкото или латинското писмо за целите на държавата. Тези знаци – върху камък, върху дърво, върху стени и съдове са следи от този период.

ГЛАГОЛИЦАТА – ПЪРВАТА СЛАВЯНСКА АЗБУКА

Приемането на християнството от Борис I налага необходимостта от писмо и книги за употреба в богослужението. Възникването на

старобългарското писмо и първите преводи на българската книжнина през втората половина на IX в. – едно от най-значителните явления в културата на средновековна Европа – е свързано с дейността на солунските братя Кирил и Методий. Глаголицата е първата славянска азбука, която най-точно отразява облика на старобългарския език от тази епоха. Наименованието (фиксирано в ръкописи от XIII в.) е свързано със старобългарската дума „глагол“, т.е. „дума“. Изложбата включва най-значителните паметници, изписани на глаголица: Асеманиево евангелие, Мариинско евангелие, Зографско евангелие, Синайски псалтир, Клоцов сборник, Синайски евхологий и др. Тези паметници са свързани с най-ранните преводи на славянските апостоли и техните ученици.

КИРИЛИЦАТА – ВТОРАТА СЛАВЯНСКА АЗБУКА

След 886 г. Борис-Михаил посреща радушно Кирило-Методиевите ученици в България. Те са носители на идеята, че славяните имат право да творят хрис-

тиянска култура на свой език. Така славянската писменост получава ново развитие, подкрепяна от българските владетели в борбата за независима българска църква. Втората славянска азбука (вероятно усъвършенствана в Преслав) е наречена „кирилица“ в чест на Константин-Кирил. Днес са запазени ценни кодекси от X и XI в., изписани с кирилско писмо – Савина книга, Супрасълски сборник, Хилендарски листове, Енински апостол, Листове на Ундолски и др., които също са включени в изложбата.

СЪЧИНЕНИЯ НА СТАРОБЪЛГАРСКИ ПИСАТЕЛИ

В условията на уникално сътрудничество между Кирило-Методиевите ученици и българския владетелски двор, в столицата Плиска в края на IX и началото на X в. около Климент и Наум се формира кръг, който работи за съставянето на най-важните старобългарски книги за един новопокръстен народ. Към тях се присъединява и Константин Преславски, а вероятно и други оцелели Кирило-Методиеви ученици. Основна писменост отначало е *глаголицата*, а след края на IX в. – *кирилицата*. В Преслав Кирило-Методиевите преводи на библейските текстове, създадени преди 863 г., се възстановяват и допълват. Старобългарската книжнина се обогатява с преводни или оригинални жития, слова и служби за почитане на християнските светци, проповеди и монашески съчинения. За кратко време се полагат основите на Преславската и на Охридската школа, които се развиват най-пълно след 893 г. Появяват се оригиналните съчинения на редица старобългарски писатели:

Климент Охридски, Йоан Екзарх, Константин Преславски, Черноризец Храбър и др. Те са достигнали до нас като български, сръбски и руски преписи в по-късни ръкописи, образци от които сме представили в изложбата. По времето на цар Симеон, известно като „Златен век“ на българската книжнина, са преведени и съставени два големи компендиума с четива за усъвършенстване в християнската вяра, запазени в източно-славянски копия: Изборник от 1073 г. и Изборник от 1076 г. – също представени с изображения в изложбата.

ТЪРНОВСКАТА КНИЖОВНИ ШКОЛА

Четири века по-късно, през XIV в., е времето на втория голям разцвет на българската книжовност и култура. В изложбата е представено творчеството на патриарх Евтимий и дейността на Търновската книжовни школа. Включени са също така образци от книжнината през XIV в. по времето на цар Иван Александър, които представляват ценни художествени паметници: Лондонското евангелие, Манасиевата хроника, Томичовия псалтир и др.

КИРИЛО-МЕТОДИЕВАТА ИДЕЯ

Така Кирило-Методиевата идея намира своето продължение и развитие в културата на Първото и Второто българско царство. Тя поставя началото на съдбовни културно-политически процеси. Св. св. Кирил и Методий защитават апостолското виждане за правото на славяните да слушат Божието слово и да славят Бога на своя език. В славянските Кирило-Методиеви извори това право е изразено чрез възгледа за непрекъснатостта на *Божията благодат*, която се разпространява еднакво за всички народи. Те подчертават, че примерите за равнопоставеност във вярата се съдържат в свещените текстове от Писанието и от Отците на църквата, а не в юридическата власт на предварително установени авторитети. „...Не падали от Бога дъжд еднакво за

всички? Също и слънцето не греє ли на всички? Не дишаме ли еднакво въздух? Как вие не се срамувате, като определяте само три езика, а искате всички други племена и народи да бъдат слепи и глухи... Ние пък знаем много народи, които имат книги и въздават слава на Бога на своя език...“ (*Житие на Кирил*).

Светостта на Кирил и Методий обосновава сакралния характер на създадената от тях азбука и на славянските преводи през Средновековието. В „За буквите“ на Черноризец Храбър солунските братя са наречени „учители на славянския род“, а Константин-Кирил – „свят мъж, изнамерил славянските писмена“. Степента на кодифициране на тази теза личи от това, че в следващите векове тя преминава в творби, създадени от гръцки автори. В гръцкото житие на св. Климент Охридски от Димитър Хоматиан (XIII в.) Кирил е наречен „учител, равен на апостолите“.

Кирилометодиевата идея се гради върху преклонението пред Словото, пред писмеността като еманация на самостоятелното културно развитие. Буквите, книгата, грамотността са не само посредник между човека и Бога, средство за познание на небесния и на земния свят, те означават *новото раждане* на народите, възплътено в Словото (*Логос*).

Слушайте, цял славянски народе,
Словото що от Бога дойде,
Словото, що кърми душите човешки,
Словото, що укрепява сърца и умове,
Словото, подготвящо всички да познаят Бог! (*Проглас към Евангелието*)

Ето защо нарекохме нашата изложба Съкровище на Словото. Дейността на Кирило-Методиевите ученици и техните последователи в България не само спасява литературното наследство на Моравската мисия, но трансформира Кирило-Методиевото дело от мисионерски замисъл в основополагаща идеология за преимуществото на родния език в книжовността. Разпространявайки се сред другите славянски народи, тя се превръща в неотделима и важна част от европейската цивилизация.

Проф. Анисава Милтенова,
доц. Мария Йовчева

Евтим Евтимов – поетът на любовта

„Там, гдето има обич, няма кражба и няма никога крадци!“

Евтим Евтимов

Когато на 27 октомври 1933 г. в Петрич викат акушерка в скромния дом на преселници от Егейска Македония, никой не знае, че ще се роди един от най-големите и обичани поети на България. Тогава има по-важен въпрос за решаване: майката или детето. Майката, която е в полусъзнание, прошепва, че иска да спасят детето. Но бабата – Елена Янева, твърда и непоколебима жена, стара комитка, хваща акушерката здраво за раменете, разтърсва я и й казва през стиснатите си зъби: „Няма да излезеш жива от стаята, ако не спасиш и двамата!“. Акушерката е наясно, че Елена Янева е способна на такова нещо и, незнаяно как и за самата нея, спасява и майката, и детето. Първото, което забелязват, е голямото чело на новороденото момче. „Ленко, голям човек ке стане!“ – казва акушерката. А бабата отвърща: „Може, но в голямото чело лесно се стреля и по-лесно се улучва. Дайте да не го урочасваме!“. Така, с македонска упоритост, на бял свят се появява малкият Евтим.

Прадедите му са български бежанци от Егейска Македония. Преселването на рода на майка му и на баща му на територията на свободна България става почти по едно и също време – около 1912–1913 г., като причина-

та са не турците, а съюзническите войски, които воюват с българската армия. Родът на майка му е от Калапоп (Гърция), близо до Драма. Преселва се в Неврокоп (днешният град Гоце Делчев, където през ония години има цяла Калапопска махала). Родът на баща му е от Демирхисар (сега Сидирокастро в Гърция). Той се установява в Петрич. Един от братята на бащата на бъдещия поет учи в Неврокопското педагогическо училище. Той запознава баща му и майка му. Двата се харесват, но било сигурно, че родителите на майка му нямало да я дадат лесно. Затова двамата млади вземат нещата в свои ръце. Баща му подсигуриява втори кон и изчаква извън Неврокоп майка му, която тайно излиза от къщи. И по пиринските пътеки те отиват в Петрич. Така баща му си открадва булка. У дома му ги посрещат добре. Най-възрастният човек там е баба Елена Янева, леля на баща му, която е завършила за учителка в Солунската девическа гимназия (най-голямото учебно заведение в региона, почти равнозначно на университет по онова време) и, като най-учена, е нещо като глава на семейството. Тя посреща първата булка вкъщи. Вдигат сватба, както му е редът. Булката ражда четири деца

(Евтим, Зина, Митко и още едно дете, което се ражда мъртво).

Любовта към българското у малкия Евтим възпитава баба Елена Янева. До 40-те години на XX век тя била начална учителка в Петрич. След като завършила Солунската девическа гимназия, през 1903 г. Яне Сандански пратил трима четници с коне да я вземат, защото уредил да я назначат като учителка в Мелник. Тогава там имало много гърци и цялото население се гърчело. Тъй като тя преподавала на български, получавала много заплашителни писма – да напусне Мелник. Като научил това, Сандански пратил няколко четници да я пазят нощем, а денем тя да продължава да преподава на български език. По-късно, когато се премесила в Петрич, там направила нещо като килийно училище и продължила да се бори с гръцкото влияние и да възпитава българско самосъзнание у децата. Яне Сандански често е ходел при нея в Петрич. Възможно е да е имало и нещо повече между тях, но тя до края на живота си запазва дълбоко в себе си това. Може и то да е причината тя да не се омъжи. Баба Елена Янева има късмета да види израстването на внука си като творец – радва се на първите му публикации, просълзява се, когато поема в ръце първата му книга.

Родителите на поета са прости хора, но вътрешно богати. Бащата обработва земята, сади кестени в Беласица; трудов човек е. Синът му Евтим също от малък е приучен на труд. До обяд е на училище, а след това тръгва с магарето към Беласица, за да носи дърва. Взема и магарето на съседи, за да товари и на него дърва „на полу“ (наполовина – единия ден за тях, другия ден – за вкъщи). Така се подсигуриява огревет през зимата, а част от дървата отиват и за продажба на чаршията. „Дърварчето, дърварчето!“ – вика малкият Евтим, за да привлече чорбаджиите, които да дадат по-добра цена, като харесат дървата.

През 1942 г. германците се настаняват в Петрич, за да превземат Гърция. Тогава събират магаретата на всички петричани. Слагат по един фенер на всяко магаре и ги пускат в Беласица, за да видят къде са минирали гърците – т. нар. линия „Метаксас“. Когато германците превземат линията „Метаксас“, един ден малкият Тимчо отива с петима-шестима приятели да вади свещи от снарядите, които са разхвърляни там (свещите ги използват за дървените пищови, с които си играят). По едно време, както са нависоко, той съзира долу как едно огънче гори. И докато приятелите му отиват да вадят свещи от снарядите по поляната горе, той слиза долу. „Огънчето“ се оказва един голям букет минзухари. Тимчо посяга да откъсне от тях и изведнъж е повален на земята от силна взривна вълна. Докато той е долу, приятелите му по невнимание взривяват няколко снаряда. Така минзухарите го спасяват. Когато идва в съзнание в болницата, вижда затъмнени с вестници прозорци (заради американските бомбардировачи), а отвън се носят гласове: „Този крак не е на моя син“, „Тази ръка не е на моя син“... После и той вижда разтърсващата гледка: пръснатите ръце, крака, глави на най-близките си приятели... И мислено благодари на онези минзухари. По-късно, при отстъплението на германците, по улиците на Петрич фучат линейки. Тимчо и негов приятел решават да видят къде отиват тези линейки. Успяват да се качат в една, без да ги видят. С пътуването гърмежите стават все по-силни. Спират и се оказва, че са на фронта. Шофьорът отваря линейката, за да качи ранени, и вижда двете момчета. Спуска се да ги зашлеви, но една патерица препречва пътя му – ранен войник не позволява децата да бъдат бити. Пълна с ранени и един убит, линейката връща двете момчета в двора на петричката гимназия, която е превърната в лазарет. Войната свършва, животът си продължава. Първият любовен трепет на поета е в гимназията. Момичето е година по-малко, казва се Лиляна. Тимчо не смее да изкаже чувствата си. В онези следвоенни години кърпеното му палто не е нещо необичайно, но то съвсем не подхранва самочувствието му, ако се добави към младежката

стеснителност. Все пак Тимчо събира кураж и изпраща по по-голямо момиче писмо до Лиляна. Като го получава, тя задава въпрос: „Защо го праща по теб това писмо?“, „Срамува се да дойде.“ „Какво иска от мене, щом се срамува?“ Отваря писмото и казва: „А, това е стихотворение!“ Именно това писмо стихотворение е първият творчески изблик на поета: „Копнеж със огнени крила/ ме носеше натам, където те видях...“ Любов към литературата и развитие на творческите заложби у бъдещия поет насърчава учителят Янко Терзиев, който, без да се усети, създава няколко поети. Любовният трепет към Лиляна не угасва. Напротив. Като вратар на футболния отбор, Тимчо прави луди изпълнения на терена, за да впечатли любимата си, когато разбере, че е сред публиката. Приятелите му казват: „Кой ще те хареса, с тия кърпени дрешки?“, но това не прекъсва романтичния му полет. Докато Евтим е в казармата, Лиляна се омъжва за офицер и се премества от града. Но винаги, когато си идва и Евтим разбира, че си е дошла в Петрич, той излиза навън, само за да я види. Веднъж на една гара, докато се разминават два влака, в единия се оказва той, а в другия – тя, с детенце в скута си. Гледат се за миг мълчаливо и се разминават. Макар и без разменена нито една дума, освен онова писмо стихотворение, това е първата му любов – несбъдната, но родила го като поет. И нещо любопитно: някои от първите му публикации – дописки в окръжния вестник, са подписани с псевдонима Евтим Лилянин. Десетилетия по-късно, вече директор на издателство „Народна младеж“, Евтим Евтимов получава обаждане от Велико Търново. Обажда му се профсъюзна деятелка, която му разказва за своя колежка от Петрич, която винаги трепва, когато го види на екрана или чуе по радиото. Става дума за първата любов на поета. В първия момент той си помисля дали това не е номер, скроен от прословутия шегобиец Божидар Божидаров, но след това разбира, че е истина. Обаче не се обажда: дори и да се срещнат отново, той няма да бъде отново онова момче, а тя – онова момиче, разтупяло за пръв път сърцето му. „Не отидох, за да не разваля илюзията! Е, разбира се, другата причина беше голямата ми любов – Петя Йорданова,

която беше до мене!“ – споделя поетът. През 90-те години, когато заедно с композитора Тончо Русев пътуват из страната заради концертите на певеца Веселин Маринов, от сцената на великотърновския театър той разказва за първата си муза, за момичето, което го е подтикнало да пише стихове. „Не съм я виждал оттогава, но тя трябва да е тук. Нека ми се обади!“ Но никой не му се обажда. По пътя на поезията го насочва тази чиста, несбъдната любов, останала

Петя Йорданова

Страх

И в песните за тебе съм го писал,
и в своите молитви си признах –
откраднах те с единствената мисъл,
че няма за какво да ме е страх.

Защо не тръгнем през света открито
през този свят, от завист сътворен?
Да ме целунеш пред очи, които
ще те проклинат дълго зарад мен.

Да прекосим по улиците стари,
заровили зад доноси глави.
Да минем под прозорците клюкари,
измислили убийствени мълви.

Да влезнем в черквата неделна даже,
забравили за миг и ум, и свят,
и да не мислим кой какво ще каже
сега пред нас, зад нас или след нас.

И да изпием чашата горчива –
да няма страх от трънени венци.
Страхът убива, бавно ни убива
и после ни превръща в подлещи.

вечно млада, несмачкана, неоскърбена и несъстарена от живота, просто едно поетическо видение. И вдъхновение. Подобно на баща си, и на поета му е съдено да открадне големите си любви – но не от родния им дом, а от съпрузите им. „Бяха трудни любви. Неслучайно пиша в стиховете си, че съм откраднал пак някоя омъжена жена. Петя я откраднах от един главен инспектор в Министерството на просветата. Интелигентен човек беше. С мъки стана всичко. С Романьола беше същото. Моите любви започват мъчно, но са докрай! Нямам мимолетни чувства. И всяка е различна – не мога да сравня нито Лиляна с Петя, нито Петя с Романьола (Другата голяма любов в живота на поета – поетесата Романьола Мирославова, с която се запознава и свързва живота си в средата на 90-те години на ХХ в.). Романьола ми даде жизнерадост. Хубаво е да имаш млад човек до себе си, да ти е весело. Да има някой до теб, както казват, да ти чурулика. Тя си дойде при мен тъй, както и Петя. С тях ме запозна поезията.“

Когато се срещат, Петя Йорданова е секретар на Дома на учителя. Запознават се в средата на март 1964 г., в редакцията на вестник „Учителско дело“. Евтим отива да занесе свои стихове на Пенчо Чернаев и Иван Спасов, които работят там. С Петя се сблъскват на вратата на редакцията. Неловкият момент е прекъснат от поета Харалампи Харалампиев, който ги запознава. Всеки от тях е чел стихове на другия, но сега се виждат за пръв път. По онова време Евтим е секретар на читалището в Петрич. Петя заявява, че иска

да организират в Петрич гостуване на литературния кръжок към Дома на учителя. Тогава в него членуват поети като Дамян Дамянов, Георги Струмски, Андрей Германов...

Десетина дни по-късно Петя се обажда по телефона на Евтим в Петрич. Уговарят гостуването на поетите за началото на април, по време на ученическата ваканция. На 4 април 1964 г. гостите пристигат. Евтим ги посреща, води ги на Самуиловата крепост. Налага се да минат през река Струмешница. Докато минават през един брод, Петя се хваща за Евтим, а през него като че ли преминава електрически ток, а след това и чувството за особена близост. „Хубава жена, която не прилича на другите“ – това си мисли той. Същата година пролетта е дошла по-рано и поетът ѝ откъсва клонка с първите узрели череши. Вечерта има весела част – танци, закачки... Евтим кани Петя на танц, но тя отговаря: „Танцът ще го отложим за друг път и друго място“. Ситуацията е деликатна, защото някои писатели са дошли със съпругите си. И самият Евтим тогава е женен. В Ловния дом на Петрич, под греещите звезди в небето и над окъпания в светлини Петрич, Евтим излива чувствата си пред Петя. Тогава започва всичко и неочаквано родилото се романтично чувство отприщва мощната творческа енергия, която ще роди едни от най-великите шедьоври на българската любовна поезия. Същата вечер поетът написва „Нощ над Петрич“, родено от звездното му настроение. На следващия ден писателската групичка заминава с автобус за Мелник. След това Евтим си измисля работа

в Благоевград и изненадва във влака писателите и Петя. Една открадната целувка слага началото на връзката им, продължила три десетилетия. Месец след запознанството им поетът написва шедьовъра си „Обич за обич“. По телефона го прочита на Петя, а след това го занася в София, в редакцията на вестник „Пулс“, където е публикувано за пръв път. Петя също пише стихове за Евтим.

Честите телефонни разговори, пътувания до София, срещи... разкриват тайната им. Това им създава затруднения, притеснения и скандали. Един ден Пенко Йорданов, съпругът на Петя, спира Евтим на софийска улица и двамата провеждат доста гневен разговор. „Не закачай булчето ми!“ – предупреждава той и иска поетът да прекрати срещите си със съпругата му. Не закъсняват семейните скандали и в Петрич. По това време е издигната кандидатурата на Евтим за ръководител на читалището. Назначаването трябва да бъде утвърдено от Околийския комитет на БКП. Един от членовете му директно задава въпроса на поета: „Вярно ли е, че имате интимна връзка с една софийка, нещо неприлично на един комунист?“ „Неговото назначаване ще предизвика скандал!“ – заявява бившият председател на читалището. Настояват Евтим да отговори на обвиненията. „Какво да правя, жив човек съм, трепкам“ – казва той и всички се размиват. Дълго след това, като се разхожда с жена си по главната улица, познати го закачат: „Трепкаш ли, Тимчо?“... По онова време извънбрачните връзки са смятани за морално разложе-

Евтим Евтимов и Петя Йорданова (отляво и отдясно) с известната гръцка поетеса Рита Буми-Папа и съпругът ѝ Никос

Е. Евтимов и П. Йорданова

ние и неприемливи за обществото, устремено към комунизма. Затова са преследвани, заклеймявани, наказвани. Евтим е викан многократно на високо партийно ниво. Петя също – в Централния съвет на профсъюзите. Но таланта на поета никога не може да отрече. През 1966 г. Евтим е изтеглен в София и назначен в отдел „Поезия“ на издателство „Народна младеж“, след това десет години е заместник главен редактор на списание „Пламък“, десет години – директор на издателство „Народна младеж“ (той издава скандалната за онова време книга на Жельо Желев „Фашизмът“, в която мнозина откриват и характеристиките на тоталитаризма), пет години е главен редактор на писателския „официоз“ – вестник „Литературен фронт“, откъдето е свален по височайше разпореждане година преди промените, заради публикуването на преводни руски статии за „перестройката“. През цялото време до него е Петя. Той се развежда, но на нея ѝ казва: „Ти не си задължена да го направиш“. И тя не го прави, главно заради родителите си. Той си наема квартира през две улици от дома ѝ. Тя ходи при него с дъщеря си Росица. На приеми съпровожда открито Евтим. Повечето им колеги писатели приемат връзката им с разбиране. Други злобят: „Защо Евтим е дошъл с Петя?“, „Защо му позволяват да пише и да публикува такива любовни стихотворения?“, без да си дават сметка, че причината е проста – не могат да създадат такива стихове...

Петя се грижи повече за Евтим, отколкото за себе си. Стреми се да го откъсне от запивките с Георги Джагаров, Стефан Гецов и Георги Свежин – „Малко или много всеки от тях е постигнал своето, но мнозина покрай тях си пропиляха таланта по кръчмите“. През 1993 г. Петя се разболява тежко. Евтим урежда да я приемат в Правителствена болница и денем и нощем е до нея, с изключение на четвъртък, когато при нея идват майка ѝ и мъжът ѝ. „Да, бяхме съперници, но в тия работи има и човешчина“ – споделя поетът. Петя се опитва да спести болката на близките си и ги гони. На 21 октомври, когато ѝ занася шише с чай по нейна молба, Евтим я намира мъртва. Починала е в 15.15 ч. Разлива чая на гроба ѝ в Кокаляне, където я погребват до баща ѝ. Двамата мъже – Евтим

и Пенко, които цял живот са воювали за тази жена, се прегръщат в мъката си на гроба ѝ. По-късно, когато поетът оставя на гроба букет с любимите ѝ калии, без да съобрази, че е лоша поличба за самия него да ги постави към краката, съпругът е този, който обръща букета в правилната посока. Цялата тази мъка се стоварва върху Евтим в навечерието на 60-годишния му юбилей.

„С Петя ни свързваха две неща – любовта и поезията. И те се сляха в едно. Дължа всичко на нея и на нейната любов“ – споделя поетът. Родени от любовта му с Петя, книгите му с любовна лирика, „Нощи“, „Горчиво вино“, „Съновник“ и „Обич за обич“ достигат до сърцата на десетки хиляди читатели, продавани са в огромни тиражи, а по стихове от тях водещите български композитори създават едни от вечнозелените шлагери в българската популярна музика. Оттогава досега няколко поколения българи се обясняват в любов именно с тези стихове, като припознават в тях себе си и своите чувства. Няма друг съвременен български поет с подобно въздействие върху толкова огромна аудитория. Просто защото лириката му е истинска, без литературни пози, преднамереност и преструвки, и докосва най-съкровени струни в душата на всеки читател.

В най-новата книга на поета – „Ако ти си отидеш за миг“ (издание на „Персей“), е разказана историята на тази не позволената, но голяма любов, загърбила нормите и предразсъдъците. Интимните лирически стихотворения послания на Евтим Евтимов до любимата му изненадват със свободния стих, в който са написани. В книгата те се публикуват за пръв път и съставляват по-голямата част от обема ѝ. Но тя нямаше да бъде цялостна без най-емблематичните шедьоври на поета, родени от любовта му към Петя Йорданова. Включени са и някои от нейните най-забележителни стихотворения, вдъхновени от чувствата ѝ към Евтим. Изданието е илюстрирано с фотографии от личния архив на поета и репродукции на картини на талантливата Ралица Денчева. Тази година големият български поет чества своя 80-годишен юбилей.

Пламен Тотев

Магия

Ти с моето градче се свърза
и си замина. Затова,
когато слиза тази бърза,
небесносиня синева,
очаквам под луна заветна
гласът познат да прозвучи
и срещу моите да светнат
отново влюбени очи.

А знам, че е лъжа. Замина
с един разделящ вечно влак,
но в тази вечер светлосиня
познати стъпки чувам пак
и даже на ръце те нося
сега през южното градче...
Ти, обич моя, омагьоса
душата на едно момче.

Горчиво вино

Бъди в живота ми една калинка,
излитнала от топлата ми длан
към някоя звезда под свода синкав,
в която винаги ще бъда взрян.

Бъди една светкавица голяма,
която нощем пада върху мен,
душата моя да превърне в пламък
и всяка нощ да светя като ден.

Бъди и грешна ти, бъди и права,
бъди и с гневни, и с добри очи,
но всякога си остани такава,
дори когато много ми горчи.

Горчива обич нека ме опива.
От старите винари още знам,
че истинското вино е горчиво.
За подсладено няма да те дам.

Цигуларката

Цигуларката свиреше всеки ден на различни места в София. Свиреше на „Витошка“, свиреше пред един от безистените на площад „Славейков“ и дори когато минаваше трамваят и железните му колела стържеха в железните релси тъй, сякаш някой исполин вади мечи си от ножницата, тя пак продължаваше да свири. Свиреше със затворени очи, в унес, забравила, че се намира на тротоара, сред минувачите и че в изтритото кадифе на разтворения калъф на цигулката ѝ проблясват само няколко монети. Не, казвам, тя не се плашеше от шума, тя свиреше по такъв начин, сякаш се намира в най-голямата зала с великолепна акустика, сякаш я слушат пет хиляди човека и в края на изпълнението ѝ те ще избухнат в аплодисменти и ще станат на крака. А диригентът, издокаран като някой голям черен гарван във фрак, ще ѝ подаде ръка и ще я изведе отпред на сцената, за да приеме оvationите.

Тя наистина работеше като цигуларка във филхармонията на един от провинциалните градове, но там ангажиментите ѝ бяха редки и за да подпомага бюджета си и да може да гледа възрастната си майка и дъщеря си, през свободното време свиреше по улиците на София.

Свиреше още в подлеза на метрото на площад „Св. Неде-

ля“, свиреше понякога по „Графа“, на онова място, където тротоарът е по-широк, но най-много цигуларката обичаше да свири по „Витошка“, защото там трамваи не минават. Но хората от близката кооперация се оплакали, обясни ми веднъж тя, че пречи на почивката им от два до четири и няколко пъти полицаите официално я предупредили да изчезва. А толкова хубаво лъкът на цигулката ѝ се стрелкаше като мълния в огромната черна витрина до нея. Бяхме правили преди време документален филм за уличните музиканти на София и тя се превърна в един от героите на филма. Заснехме я точно тук, на „Витошка“, и кадрите, в които силуетът ѝ се мята като пламък в огромната черна витрина, а лъкът на цигулката проблясва като мълния, станаха неповторими. В това филмче заснехме още двамата слепи музиканти на „Славейков“, онзи с акордеона и онзи с китарата, които като кентаври препускаха със старите си градски песни през уличния грохот и които са толкова добри в безхитростното си изкуство, че дори умееха да спират времето – нерядко съм забелязвал как хората изведнъж замръзват до тях и изтриват по някоя сълза; заснехме също индианците от Перу с техния вечен полет на кондора, с пушеците и ресните по якетата, нищо че трима от индианския оркестър си бяха чисти българи

и само един наистина имаше в зениците си ониксовия блясък от погледа на инките. Заснехме и гайдаря Петър Бонев, онзи гайдар с чановите от Стара Загора, единственият джазмузикант сред гайдарите. Но цигуларката си остана гвоздеят на филма. Веднъж тя ми каза:

- Имате много здраве от майка ми.
- Че коя е майка ви? – попитах. – Аз познавам ли я?
- Тя е една жена, която леко науцва. Идвала е на всичките премиери на книгите ви. Поръча, когато ви видя, специално да ви поздравя.

Сетих се за тази жена. Бях я запомнил. Тя наистина следваше през годините премиерите на книгите ми с постоянството на албатрос, който лети след кораба. Благодарих за поздравите. Стана ми драго, на всеки би му станало драго. Но се сетих, че на последната премиера не я видях.

- На последната премиера я нямаше – рекох.
- Тя вече ходи много трудно. Искам да ѝ сменя ставата на крака. Но трябва да изкарам пари. И цигуларката отново намести цигулката под брадичката си и започна да свири. Неволно погледнах в калъфа. Там се търкаляха няколко монети. Хората наоколо бързаха и се бутаха, никой не обръщаше внимание на музиката. Но цигуларката свиреше. Свиреше в унес, със затворени очи. Свиреше така, сякаш се намира в най-голямата зала и свири пред пет хиляди човека. И почувствах истинска гордост, че моята читателка има такава дъщеря.

Деян Енев

Илюстрация: Луиза Станева

Златният Питер

Емоциите от срещата ми със славната северна столица на Русия започнаха още с пътуването ни към нея. От Москва тръгнахме с влак от прочутата Ленинградска гара. Странно, името ѝ не бе сменено, казах си. Влакът, в който се настанихме, беше супер експресът „Сапсан“. Отворих стария си руски енциклопедичен речник и разбрах, че „сапсан“ е сокол, който се използва и за лов. Ясно защо са го нарекли така – влакът се носеше с бясна, непозната нам скорост и разстоянието над 700 км. от Москва до Санкт Петербург измина за три часа и половина!

ГРАД, ИЗГРАДЕН ВЪРХУ НАД СТО ОСТРОВА

Пристигнахме навреме. От пръв поглед се виждаше, че Питер, както му казват руснаците, е съвсем различен от Москва. Широки улици и булеварди, наричани тук проспекти, солидни сгради в доминиращ класицизъм, излъчващи стабилност и аристократизъм. Липсваха вездесъщите коли и задръстванията на Москва. А иначе, и тук мостове над многото канали и реката Нева, но всичко много поимпозантно. Всеизвестно е, че градът е построен от Петър Велики преди триста години на равно поле, дори си има и рожден ден – 27 май 1703 година. Разположен е при устието на Нева, вливаща се във Финския залив на Балтийско море, днес на площ от 1,4 хиляди квадратни километра. Населението му е към 5 милиона и е единственият милионен град, разположен толкова на север. Впечатли ме броят на слънчевите дни над Питер – едва 62, а дните със снежна покривка – 122! Неволно си зададох въпроса как ли живеят тук тези хора, явно руските им корени са твърде яки, иначе не мога да си обясня и издръжливостта и героизма им от блокадата по време на Втората световна война. Впечатляваща е многото вода навсякъде. Градът е изграден върху над сто острова, речните канали са 48, а мостовете над тях и Нева са 342, от които 218 са

пешеходни. Знае се, че най-големите от тях заради корабоплаването, се разтварят и вдигат нощем, но не съм от тези пламенни пътешественици, та да бъдувам до полунощ, за да видя как става това. Оставям подобно преживяване за друг път, дано е някъде по времето от 25 – 26 май до 16 – 17 юли, та да изживея и друго прочуто местно емоционално усещане – белите нощи. Но нека не се бъркам в плановете на орисията си.

ПЕТРОПАВЛОВСКАТА КРЕПОСТ И ПЕТРОПАВЛОВСКИЯТ СЪБОР

За два дни се запознахме с основните паметници на културата на Санкт Петербург и дворцово-парковите комплекси, които от 1990 г. са в списъка на ЮНЕСКО. Започнахме с автобусна обиколка в центъра на града. Първата ни спирка бе Петропавловската крепост. Построена в началото на 18 век на стратегическо място при делтата на Нева, тя се явява и ядро на бъдещия град. През вековете не се налага да служи по първоначалното си предназначение за отбрана на града, в руската история тя остава най-вече като политически затвор. От края на 18 век та чак до началото на 20 век мнозина изживяват ужасите на нейните фортификации. Като се започне от сина на Петър Велики Алексей, през

Достоевски и Горки, та чак до Троцки. Ние естествено не бяхме там заради затворите, а заради цялостната атмосфера на крепостта и най-вече заради прочутия Петропавловски събор. Като оставим настрана необикновената архитектура, смесица от руска и европейска традиция, интериора и невероятната позлата, които ни чакаха навсякъде по-късно, най-известното в този храм остават погребенията на руските царе, царици и семейства им. Видяхме саркофазите на Петър Велики, на Екатерина II, на нашия освободител Александър II и на семейството на последния Романович Николай II, варварско избито от болшевиките, чиито тленни останки са положени тук едва през 1998 година. На изпроводяк бяхме поздравени с гърмеж на топове, тъй като имахме късмета да е точно дванайсет часа по пладне, а от години така се напомнят отминалите времена.

ИСАКОВСКИЯТ СЪБОР

И пак в автобуса, и пак наляво, надясно. Мостове, колони, сгради като Адмиралтейството, дворецът на прочутия приятел на Петър Велики Меншиков, за когото съм чувал какви ли не истории и анекдоти, площадът на Декабристите с всеизвестния паметник на Петър Велики, наречен от руския поет на всички времена Пушкин „Ме-

Интериор от двореца Петерхоф

Фонтаните на Петерхоф

ден конник“. До Исаковския площад е друг символ на града – Исаковският събор. Там слязохме от автобуса, за да се насладим на красотата и величието на този най-ярък паметник на архитектурната хармония между Европа и Русия. Импозантност и внушителност по руски, но в архитектурните елементи доминира Европа – от древна Елада, през ренесансова Италия, до барокова Германия. Строен е четиридесет години и е главен храм на руската империя. Най-голям е в страната и четвърти в света след „Св. Петър“ в Рим, „Св. Павел“ в Лондон и „Санта Мария дел Фьоре“ във Флоренция. Жалко, че не ни се предостави възможност да надникнем и под куполите му, където от фотографии знаех, че изобилства с красота и величие. Нямахме възможност да видим интериора и на следващия храм, пред който спряхме за фотографии. На мястото, където се намира, е смъртно ранен нашият цар Освободител и е издигнат в негова памет. Осветен е като „Възкресение Господне“, но най-вече се знае като „Спас на Крови“, навярно заради пролятата кръв. Неговият впечатляващ вид си е чисто руски, с типичните пъстроцветни куполи и позлати и силно напомня московския „Василий Блаженный“.

„ДВОРЦОВИЯТ ПЛОЩАД“

Последната ни спирка бе на „Дворцовия площад“, където се издига внушителната резиденция на руските императори, наречена „Зимен дворец“, който в съзнанието на моето и предишните поколения се свързва

с т.н. Велика октомврийска революция. Пропуснах да спомена, че посетихме и друг символ на споменатата революция, крайцера „Аврора“. Не го направих съзнателно, за да се покаже, както е прието последните две десетилетия, като отрицател на соцминалото, а защото не понасям военщината и машинариите. За разлика от прочутия Червен площад в Москва, Дворцовият пораждава с руската си мащабност – огромен, просторен. В средата се извисява т.н. Александровска колона, увенчана с ангел, държащ кръст, а от всички страни е обградена от дворцови сгради, в които днес се помещава световно известната руска художествена галерия „Ермитаж“. Сградите започва да строи Петър Велики, а Екатерина II продължава по посока на Нева, за да помести тук бързо разрастващата ѝ се колекция от произведения на изкуството.

„ЕРМИТАЖЪТ“

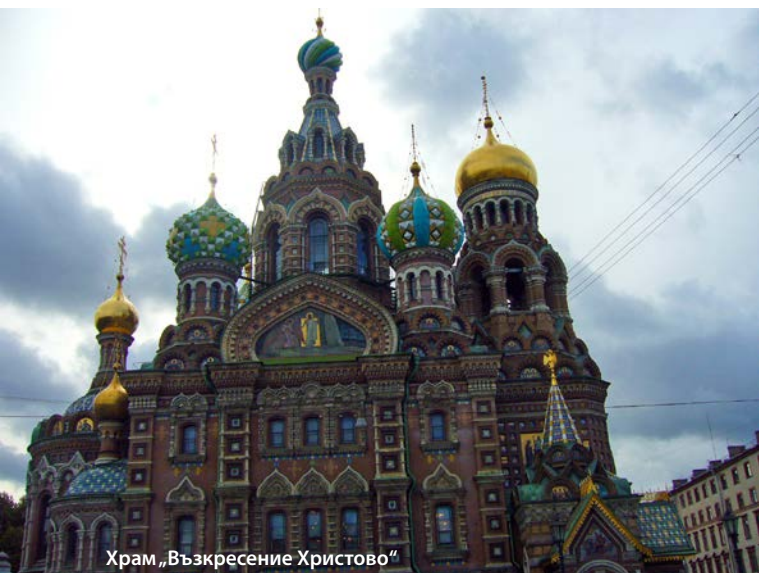
Салоните на „Ермитажа“ посетихме след обедната почивка. И тук, както в Третьяковската галерия в Москва, екскурзоводката ни поведе от зала в зала. Мене ме поразиха интериорите на дворците – стълбищата, паркетите, прозорците, огледалата, стенописите. И много, много позлата! На какво по-напред да се насладиш – на фона или на експонатите? От 224, когато Екатерина II през 1764 г. изкупува от търговеца Гоцковски неговата колекция от картини на европейски майстори, до няколко стотин хиляди днес. Естествено, изложените не са чак толкова, но

достатъчно, за да каталясаш, ако им посветиш нужното внимание. Ще спомена само най-прочутите, на които имах удоволствието да се насладя. В залата на Италианския ренесанс това бяха „Мадона Лита“ и „Мадона Бенуа“ на Леонардо да Винчи, „Юдита“ на Джорджоне, „Св. Себастиан“ на Тициан, „Юноша с лютия“ на Караваджо. При фламандската и холандска живопис се спрях пред „Завръщането на блудния син“ на Рембранд и портретите на жена му Саския, наситих очите си с пищни женски форми от картините на Рубенс. В салоните на френската живопис най-дълго се задържах при импресионистите, към които имам слабост. Наслаждавах се на познати ми от репродукции картини на Пол Сезан, Клод Моне, Реноар, Дега, Писаро. Не липсваха платна и на холандеца Ван Гог. Дълго се заглеждах и в познати картини на Пикасо, Матис, Кандински. И ако трябва да съм откровен до края, трябва да си призная, че въпреки удоволствието и насладата, след дългото обикаляне иизиране ме налегна такава умора, че спрях да възприемам и напуснах „Ермитажа“, за да потърся кафе и запала цигара на брега на Нева, загледан в мътните ѝ води. Така де, пан метрон аристон, казали са древните елини, сиреч всичко с мярка.

ДВОРЦОВИТЕ КОМПЛЕКСИ И ПАРКОВЕ В ОКОЛНОСТИТЕ НА САНКТ ПЕТЕРБУРГ

Само че мярката за всеки един от нас е различна. При руските императори и императрици тя далеч

Храм „Възкресение Христово“

Исаковският събор

надхвърля представите на редовия смъртник. Най-силно го усетихме на другия ден, който по програма предвиждаше дворецовите комплекси и техните паркове в околностите на Санкт Петербург. Извадихме голям късмег – от малкото слънчеви дни над Питер, нашите и двата бяха окъпани в ласкаво септемврийско слънце. Благодарение на него и усещането от срещата с красотата бе още по-силно и ослепително блестящо! Толкова злато на едно място и толкова негови отблясъци едва ли ще видя повече в живота си!

ПЕТЕРХОФ – ВЪЗХВАЛА НА ВОДНАТА СТИХИЯ.

Най-напред посетихме Петерхоф – грандиозен архитектурно-парков ансамбъл от XVIII и XIX век. Разположен върху площ от над 100 декара с около трийсет здания и над сто фонтана, той отново е дело на Петър, който посочил мястото, начертал плана за разположение на дворците и фонтаните в парковете. Както и в столицата, подхванатата от Петър достойно се продължава от Екатерина II. Първо посетихме т.н. Голям дворец. И тук внушителни стълбища, зали, картини, стенописи, паркети, мебели. И пак от зала в зала. Най-голяма бе Тронната, с площ над 300 кв.метра, не по-малки бяха и другите, наричани Парадна, Танцовална и др. И то се знае, всичко в много, ама много злато. Зашеметени от изобилието и пищността на двореца, с удоволствие поехме на разходка из парковия комплекс, за да видим ня-

кои от прочутите фонтани – уникално хидро-техническо съоръжение, създаващо усещането за възхвала на водната стихия. Много вода и много статуи, повечето от които позлатени. Доминираща и на централно място е Голямата каскада, където са разположени безбройните златни статуи, свързани както с гръцката митология, така и с християнски сюжети. За ограничено време не може да се обиколи всичко, разнообразието е невероятно, чакат ви и изненади и всякакви закачки, които Петър сам измислил. Спънете се някъде и върху ви се изсипва вода. Удоволствието от разходката из парковете и край фонтаните на Петерхоф трудно може да се опише, то просто трябва да се изживее.

ЦАРСКО СЕЛО

Същото може да се каже и при посещението на небезизвестното Царско село. В съзнанието ми то е останало с лица, в който се е учил Пушкин, но за туристите атракция е отново дворецът, този път резиденция на Екатерина Велика. И пак грандиозност, импозантност – от парадни стълбища, през зали в описаните вече изобилие, пищност и позлата. Най-впечатляваща бе прочутата Кехлибарена стая. Стените ѝ са покрити с прекрасни мозайки от кехлибар, които изкусно свързват живописни фризове, огледала и картини. За нея се знаеше, че през Втората световна война е била разглобена и откъсната от хитлеристите и някъде скатана, но тъй като дълги години не се откри-

скривалището ѝ, съвсем по руски едро скроените братя славяни си направиха нова. Какво пък толкоз, какво са за нас някакви си пет и половина тона кехлибар! Порази ме и руското усърдие да се възстанови и предостави за радост на човешките очи всичко, унищожено през войната. В един от коридорите на Екатеринския дворец бе показана на фотоси невероятната разруха от войната и как търпеливо и всеотдайно всичко е възстановено в цялото му величие и красота! Всичко това поражда само възхита.

Ако трябва да обобща с няколко думи останалото в мен впечатление от срещата ми със Санкт Петербург, то ще е: много вода и много злато! Затова и нарекох Питер златен, макар неговото злато да е скрито в дворците или далеч от центъра му. След завръщането си от Русия пред руските туристи вече ми е едва ли не неловко да наричам Прага златна. Че какво ѝ е толкова златното на нашата Златна Прага? Една скромна мозайка над кралския вход на храма „Свети Вит“ и предание, че в средновековието куполите на църквите ѝ били позлатени? Пък и откъде в Чехия толкова злато, колкото видях в града на Петър Велики? Лесно им е на руснаците в огромна страна с огромни възможности. А и както би казал среднестатистическият чех: за малко пари – малко музика, за много пари – много музика! Та така...

Васил Самоковлиев

Трявна – часовниковата кула и каменният мост

Трявна – „българската Флоренция“

Разположен в подножието на Тревненския Балкан (Средна Стара планина), по долината на р. Дряновска, град Трявна с основание е обявен за „столица на резбарското изкуство“. Градът се намира почти в географския център на България. Заобиколен е от много исторически селища и природни забележителности – архитектурния резерват Боженци, възрожденските градове Дряново и Велико Търново, Дряновския, Килифаревския, Плаковския манастир, минералните извори при с. Вонеща вода.

ЛЕГЕНДА ЗА ОСНОВАВАНЕТО НА ГРАДА

Преданието разказва, че по време на своето царуване тримата братя Асеновци издигат църкви на три различни места. Най-малкият брат Калоян построява църквата „Св. Архангел Михаил“ в местността *Тръвна*. След падането на България под османска власт селището се оформя като пазарен център, а жителите му били длъжни да охраняват пътя през Балкана към Одрин и Цариград. През XVI в. холандски учен открива за пръв път името му в държавните архиви на Османската империя.

ТРЯВНА ПРЕЗ ВЪЗРАЖДАНЕТО

През XVIII и началото на XIX в. градчето процъфтява, благодарение на високата култура и усета на гражданите към красотата. Наред с розопроизводството и копринарството, се развиват строителството, резбарството и иконописата най-вече заради изобилието на дървен материал, живописната природа, близостта със средновековната столица Търново. Строят се къщи, училища и църкви,

майстори занаятчии, дърворезбари и иконописци създават шедьоври на архитектурата и полагат основите на Тревненската книжовна, архитектурна и иконописна школа. Липсата на турци и гръцки свещеници дава допълнително самочувствие на тревненци. Пословично е тяхното иронично и пренебрежително отношение към габровци: „Тревненци трева пасли, та порасли, габровци габър яли, че измряли“.

Прекосявайки българските земи през XIX в., унгарският пътешественик Феликс Каниц е впечатлен от многото занаяти, които се развиват в града, и го нарича „българския Нюрнберг“. Заради възрожденските къщи градът си е спечелил и прозвището „българската Флоренция“.

Най-известният род резбари е Витановият род. За неговото начало се носи следната легенда – някога през селището минал монах-резбар от Света гора, който събирал помощи за Божи гроб. Той останал да преспи в едно бедно семейство и на сутринта, преди да си тръгне, им оставил пари. Майката и бащата му дали обет,

че ще му поверят 14-та си рожба след 8 години. Така се случило, че всичките им деца измрели, останало само 14-тото им дете-момче. Монахът не забравил обещанието, което родителите му дали, и след 8 години наистина минал през селището, взел със себе си момчето и го изучил на занаят в Света гора. Дал му ново име – Витан. Когато се върнало в родния си град, момчето станало изкусен резбар и така положило началото на Витановия род.

СЛЕД ОСВОБОЖДЕНИЕТО

След Освобождението на България занаятите западат и населението намалява, но в края на века Трявна започва да се оформя като курортно селище. В началото на XX в. се създава Дружество за културно-икономическо развитие, което полага грижи за благоустройството на селището. След завършване на Предбалканската жп линия през 1913 г. броят на летовниците се увеличава. През 20 – те години на XX в. се издава книга за града, отпечатват се първите пощенски картички. През 1937 г. Трявна

получава статут на почивно място, а през 1963 г. – на курорт. През 1942 г. по съвет на италиански и швейцарски специалисти и с финансовата помощ на царица Йоанна, тук се построява детски санаториум за белодробни заболявания. Неслучайно именно в Трявна през 1993 г. се основава първото в България селище „Киндердорф“. През следващата година градът се побратимява с швейцарското градче Бриенц в сферата на туризма.

АРХИТЕКТУРНИЯТ КОМПЛЕКС

Още през 1979 г. старата част на Трявна е обявена за архитектурен резерват, където са запазени над сто паметника на възрожденската архитектура. Туристическата разходка започва от площад „Капитан Дядо Никола“, единствен в страната, съхранил почти изцяло автентичния си вид. Първата спирка на посетителите е „Школото“, възрожденско училище на два етаж, построено през 1836–1839 г. със средствата на заможния тревненски търговец Никола Стоянов-Бояджийкин. В училището е представена възстановка на класна стая от XIX в., както и експозиция на стари часовници, уреди за измерване на времето и стари учебници. Непосредствено до „Школото“ се намира църквата „Свети Архангел Михаил“, ценен паметник на културата, датиращ от Средновековието. Била е неколкратно разрушавана и опожарявана и в сегашния си вид съществува от 1819 г. Точно срещу училището се извисява Часовниковата кула, един от символите на града и гордостта на тревненци, издигната преди два века. Турците дават съгласие за нейното построяване срещу обещанието

тревненки да се откажат да носят накита за глава „сокай“, който напобявал царска диадема. Въпреки това, тревненци успяват да скрият един сокай, който днес се съхранява в Даскаловата къща. Прекосявайки стария каменен мост над Тревненската река, посетителите се озовават на главната търговска и занаятчийска улица, където се намират повечето възрожденски къщи. Там се намира друг шедьовър на възрожденската архитектура – Даскаловата къща, превърната днес в Музей на резбарското и зографското изкуство. В нея е представено развитието на дърворезбата, както и украсата на тревненския дом през Възраждането – в миналото с дърворезба са били украсявани мебелите, таваните, вратите и колоните. В две от стаите на дърворезбованите тавани „греят“ уникални слънца и „разказват“ на посетителите за благородното съперничество на двама майстори – резбари, сложили началото на първия художествен конкурс. С него е свързана интересна история. След построяването на къщата през 1808 г., по стар обичай стопаните поканили гости за осветяването ѝ. Всички влезли да я разгледат и я харесали. Само собственикът останал недоволен от украсата. Засегнат, майстор Димитър казал: „Злато, мрамор и сребро за украсата на къщата не са по нашенски, но от дърво такива тавани ще ти направя, каквито няма да видиш никъде.“ Като чул това, неговият помощник калфата също казал, че може да направи таваните не по-лошо от майстора. Тогава те решили да сключат облог. За целта

всеки трябвало да направи дърворезба на един таван и да покаже по този начин своето майсторство. Работили шест месеца – от Гергьовден до Димитровден, без да имат право да гледат работата един на друг. Когато завършили, събрали се старите майстори да решат облога. Влезли най-напред в стаята на калфата. Учудени от красотата на тавана, от който греело жарко юлско слънце, решили в един глас да го признаят за майстор. Но когато влезли в другата стая, където работил старият майстор, учудването им било още по-голямо, защото от тавана отново греело слънце, но вече спокойно майско слънце. Тогава те казали: „Младият е майстор, но старият е по-добър. Той печели облога между двамата“ и му дали титлата уста, което означава майстор на майсторите. Всеки получил по нещо за своята работа, а слънцата почти двеста години продължават да греят от таваните на гостните стаи. На главната улица, близо до Даскаловата къща, се намира „Славейковата къща“ /1830/, от другата страна на реката, в Долната махала, се издига къщата на Ангел Кънчев, а в близост до общината – Райковата къща /1846/ – родно място на първия български професор по органична химия Пенчо Райков. Друг привлекателен за туристите обект е Музеят за азиатско и африканско изкуство – експозиция на африкански култови предмети от II до XIX век, свързани с будизма и хиндуизма, дарение на скулптора Златко Паунов.

Д-р Красимира Мархалева
по материали от българския печат

Школото (1836–1839 г.)

Славейковата къща (1830)

Лозенският манастир „Св. Спас“

Слънчеви панели ще събират енергия за Лозенския манастир „Св. Спас“. Към момента светлата обител не е електрифицирана и новата система ще помогне за покриване на нуждите от битово естество, съобщава БТА обитаващата

манастира монахиня Агатия. Средствата за закупуването им са събрани изцяло от дарения.

Според монахиня Агатия мястото, където е разположен манастирът, е достатъчно благодатно откъм слънчева светлина, така че ще може да се генерира необходимата енергия, дори през зимния период.

Една от големите забележителности на Лозенския манастир е именно откриващата се пред него красива панорама. Всяка гледка отвисоко към Софийското поле и Стара планина носи чувството на духовна извисеност и надмощие и когато този поглед идва от свято място като Лозенския манастир, зареждането с енергия е ненадминато. Величието му се издига в гънките на Лозенската планина още от Второто българско царство, а местоположението му на най-източна обител от Мала Света гора му отрежда важно историческо място.

РАЗРУШЕНИЕ И ВЪЗСТАНОВЯВАНЕ

Както повечето светилища през 14-ти век, Лозенският манастир също попада под набезите на османските войски и бива разрушен и ограбен. Силната вяра и дух на монасите помагат за неговото възстановяване през 17-ти век, когато се превръща в духовно средище с училище и книжовна калиграфска школа. Историческите събития обаче довеждат до повторното опожаряване и унищожаване на сградите на манастира, а това води и до неговото запустяване. За последен път светлата обител е възстановявана през 1821 г., когато се изгражда и днешната църква „Свето Възнесение Господне“ – еднокорабна, едноабсидна, с продълговат наос.

ТРИТЕ КУПОЛА НА НАЦИОНАЛНО САМОЧУВСТВИЕ

Силен емоционален момент от историята на църквата е изграждането на трите ѝ купола. Това се случва след като турското правителство разрешава на българите да строят църкви с по-извисени форми. През 1868 г. майстор Цвятко Тодоров преустройва свода и издига три стройни купола като израз на надигащото се тогава национално самочувствие на българите. През борбата за църковна самостоятелност преминава и борбата за освобождение, затова манастирът се превръща в средище на националноосвободителното движение. В него е отсядал и Апостола на свободата Васил Левски. Около Освобождението към манастира е било изградено училище с няколко големи стаи и отделно помещение за учителя.

СТЕНОПИСИ

Освен с необичайните си за тогавашната архитектура по нашите земи три купола, църквата е интересна и със стенописите си. Самоковският живописец Никола Иванов Образописов и двамата му помощници изографисват църквата и куполите. Стенописите, които са запазени и до днес, привличат поклонници и посетители с ярките си цветове и художествено майсторство. Любопитен

факт, свързан с тях е, че никъде другаде в Софийско не са изобразени в един храм толкова много български светци и исторически личности. Наред с евангелските сцени, Никола Образописов изрисува и образите на Св. Св. Кирил и Методий, Св. Михаил Воин, епископ Марко, Св. Йоан Рилски, Св. Патриарх Евтимий, Св. Онуфрий Габровски, Св. Константин Софийски и на свързаните с живота на българите Св. Петка и Св. Неделя. Интересен е и образът на Св. Тервел или Тривелий, почитан в Европа като човекът, спрял арабите на Изток. В стенописите се усеща както възрожденски стил, така и влиянието на западноевропейската живопис. Основан първоначално като мъжки, днес Лозенският манастир се обитава от една монахиня – Агатия. Освен да вдъхва живот на светлата обител, нейното присъствие допринася за съхраняването на християнството и светлата вяра.

Лозенският манастир се намира в Лозенската планина, в близост до село Долни Лозен (10 км от София). До него може да се стигне пеша от селото за около час ходене или с кола за около 15 минути. Пътят е черен, но в относително добро състояние.

Десимира Миткова, БТА

Георги Калоянчев

(13 януари 1925 – 18 декември 2012)

Великият български актьор и всенароден любимец Георги Калоянчев напусна сцената на живота на 18 декември 2012 г. на 87-годишна възраст. Той е роден в Бургас на 13 януари 1925 г. През 1952 г. завършва актьорско майсторство в ДВТУ „Кръстьо Сарафов“ в класа на професор Сърчаджиев. Първоначално работи в Народния театър, а после – в Сатиричния театър „Алеко Константинов“. На тази сцена играе в „Големанов“ на Ст. Л. Костов, „Сако от велур“ и „От другата страна“ на Станислав Стратиев, „Дървеница“ на Маяковски, „Ревизор“

от Гогол, „Неудържимият възход на Артуро Хи“ от Брехт, „Старчето и стрелата“ от Никола Русев и др. Пресъздава поредица от незабравими образи в киното: в „Специалист по всичко“ (1962), във „Вълчицата“, в „Инспекторът и нощта“, в „Най-дългата нощ“ (1969), в „Привързаният балон“ (1969), „Нощните бдения на поп Вечерко“ (1981), „Бон шанс, инспекторе!“ (1984), „За къде пътувате?“ (1990) и др. Георги Калоянчев остава завинаги в съзнанието на българския зрител с образа на бай Ганьо във филма на Иван Ничев от 1990 г. „Бай Ганьо заминава за

Европа“. Специално за 60-годишнината му Георги Данаилов пише пиесата „Господин Балкански“. През 2003 г. Калоянчев пише автобиографичната книга „Жив съм, ваш съм!“ Носител е на Наградата на Съюза на артистите за цялостно творчество. Носител е на званието „Народен артист“.

Известната българска писателка, преводачка и дипломатка Леда Милева почина на 5 февруари 2013 г. от рак на панкреаса. Тя е родена на 5 февруари 1920 г. в София, в семейството на поета Гео Милев. Завършва Американския колеж (1938 г.) и Софийския университет „Климент Охридски“. След Втората световна война е ръководител на детско-юношеските предавания в Радио София (1944–1951), главен редактор на списания „Пионерска самодейност“ и „Дружинка“, редактор

в издателствата „Народна младеж“ и „Български писател“. От 1966 до 1970 година е генерален директор на Българската телевизия. От 1970 до 1972 г. е заместник-началник на отдел „Печат и културно сътрудничество“ при Министерството на външните работи. Посланик и постоянен представител на България в ЮНЕСКО, Париж (1972–1978). При 6-годишния й престой в Париж от 1972 до 1978 г. се подготвя признаването на редица български исторически и природни паметници за обекти на световното наследство – Боянската църква, Ивановските скални църкви, Мадарския конник, Казанлъшката гробница. От 1979 до 1989 г. Леда Милева е председател на Съюза на преводачите

в България. Тя е създател и главен редактор (1980–1991 г.) на списанието за чуждестранна литература „Панорама“; дългогодишен председател на българския център на Международния ПЕН клуб. Народен представител е в Осмото, Деветото Народно събрание и Седмото Велико Народно събрание. Авторката на „Зайченцето бяло“ написва повече от 30 стихосбирки за деца, театрални и радио-пиеси, превеждани на английски, френски, немски, руски, полски и други езици. Автор е на множество статии по проблемите на литературата, превода и международното културно сътрудничество. Преводач е на съвременна американска, английска и африканска поезия.

Тодор Колев

(26 август 1939 – 15 февруари 2013)

На 15 февруари 2013 г. ни напусна завинаги големият български артист Тодор Колев. Той е роден на 26 август 1939 г. в Шумен. Завършва актьорско майсторство във ВИТИЗ „Кръстьо Сарафов“ (1965 г.). Работил е в театрите в Смолян, Шумен, Пловдив, в „Сълза и смях“ и театър „София“. Участва в над 30 игрални филма, сред които „Цар и генерал“, „Козият рог“, „Иван Кондарев“, „Двойникът“, „Господин за един ден“,

„Опасен чар“. Удостоен е със златен знак на община Шумен и званието „Почетен гражданин на Шумен“ (2005 г.). Автор и водещ е на тв предаванията „Как ще ги стигнем с... Тодор Колев“ и „Вход свободен“. Преподавател е по актьорско майсторство в НАТФИЗ. През 1999 г. издава автобиографичната си книга „Варненското софиянче от Шумен“ с подзаглавие „Житие и страдание на грешного Тодора“. Ще остане в съз-

нанието и сърцата на поколения българи с емблематичните си роли в българското кино и с десетките си театрални роли, моносспектакли, вариететни участия и телевизионни продукции.

Здравноосигурителни вноски на българските граждани в чужбина

Списание „Българи“ се обърна към Националната агенция за приходите (НАП) с въпрос относно здравните осигуровки на българските граждани, постоянно пребиваващи на територията на Чешката република

Как може да бъде освободен от задължението за внасяне на здравноосигурителни вноски български гражданин с постоянно местожителство в Чешката република, който си плаща здравните осигуровки в Чехия, но не е подавал никакви заявления и декларации в България. Дължи ли той някаква сума на българската държава?

В описания случай човекът не подлежи на здравно осигуряване в България, тъй като съгласно европейските регламенти се прилага осигурителното законодателство на другата държава-членка на ЕС. Ако спрямо лицето през периода на трудова заетост в другата държава-членка е приложимо осигурителното законодателство на съответната държава, за този период здравното му осигуряване в Чехия се зачита в България и той няма задължение за внасяне на здравноосигурителни вноски.

Ако реши да се завръща на тери-

торията на България, човекът ще трябва да удостовери факта, че е бил здравно осигурен в Чехия. За да удостовери този факт пред Националната агенция за приходите, може да представи формуляр, издаден съгласно правилата за координация на системите за социална сигурност (напр. А1, Е 101, Е3ОК, Е 104, Е 106 или аналогичните документи по Регламент (ЕО) № 1408 и др.) или съответното удостоверение по Регламент (ЕО) № 883 документ/удостоверение, издаден от компетентна институция на държавата-членка, в който изрично е посочен конкретен период на задължително здравно осигуряване в тази държава-членка. Въз основа на данните, посочени в документа, месеците без данни за здравно осигуряване ще бъдат покрити и ще бъде коригиран здравноосигурителния му статус.

Дирекция „Комуникации и протокол“ ЦУ на НАП

Абонамент

ИНТЕРЕСУВА ЛИ ВИ ЖИВОТЪТ НА БЪЛГАРИТЕ В ЧЕХИЯ, БЪЛГАРИЯ И В ЦЕЛИЯ СВЯТ?

Абонирайте се за списание „Българи“, подкрепете своето българско списание! „Българи“ е едно от най-представителните списания на българската общност.

Годишният абонамент за 6 броя е само 180 Кч. Пощенските услуги поема сдружение „Възраждане“. Средствата можете да изпратите на сметката на сдружението 1962160309/0800 или по пощата на адрес: о.с. Vazražďane/Vocelova 3/120 00 Praha 2.

ОБАДЕТЕ НИ СЕ НА GSM 777 196 322

ИЛИ НИ ПИШЕТЕ НА E-MAIL BALGARI@ATLAS.CZ

За контакти:

о.с. Vazražďane
Vocelova 602/3, 120 00 Praha 2
Тел.: +420 777 196 322
balgari@atlas.cz, www.blgari.eu

Българи брой 1/2013

Издател:

Гражданско сдружение „Възраждане“,
Americká 28, 120 00 Praha 2

Адрес на редакцията:

Vocelova 3, 120 00 Praha 2

„Българи“ излиза с финансовата подкрепа на Министерството на културата на Чешката република

Регистрационен номер

в Министерството на културата на Чешката република: E 13282

Главен редактор:

Мария Захаријева

Редакционен екип:

Красимира Мархалева, Васил Самоковлиев, Димана Иванова

Сътрудници:

Снежана Таскова, Пламен Тотев, Деян Енев, Стефан Кисъв, Маргарита Петкова, Румяна Георгиева, Борислава Спасова, Татяна Борисова, Минка Генчева, Катерина Ненкова, Десимира Миткова, Луиза Станева, Сирма Зидаро-Коунова

Дизайн: „Макс“ студио

Година 12, брой 1/2013

e-mail: balgari@atlas.cz
www.blgari.eu

Печат: Tiskárny Havlíčkův Brod a.s.
Дадено за печат: 10. 5. 2013

Цена: 30 крони

Годишен абонамент: 180 крони

Всички права запазени

Това издание или отделни негови части не могат да бъдат размножавани, публикувани и/или предавани по електронен, механичен, фотокопирен или друг начин, както и въвеждани в информационни системи, включително компютърни, без изрично писмено съгласие от издателя – Vazražďane o.s.

Bulgari

Periodikum bulharske menšiny v Česke republice
Časopis je vydáván s finanční podporou Ministerstva kultury České republiky

Balgari 1/2013

Adresa redakce a tel. spojení:

Vocelova 3, 120 00 Praha 2
221 419 838, 777 196 322
balgari@atlas.cz, www.blgari.eu

Ročník XII

Periodicita: 6

Náklad: 600 výtisků

Místo vydávání: Praha

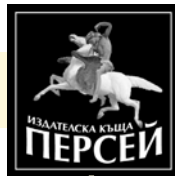
Číslo vydání: 1/2013

Den vydání: 10. 5. 2013

Evidenční číslo: MK ČR 13282

Vydavatel: Vazražďane o.s., Americká 28
120 00 Praha 2, IČO 26544229

Подари на любим човек

Книги от съвременни български автори

ДА ТЕ ЖАДУВАМ
антология на българската любовна лирика
+ CD с популярни песни като „Незабравя“, „Горчиво вино“, „Иване, Иване“ и др.

Стихове на Хр. Ботев, П. Яворов, Д. Дебелянов, Н. Йорданов, Е. Евтимов, Бл. Димитрова, Ст. Пенчева, Л. Левчев, Ал. Геров, Д. Дамянов, М. Петкова, Ст. Цанев, Иля Велчев, К. Донков и др. **220 Кж.**

ОБИЧАМ ТЕ
антология на световната любовна лирика
+ CD с популярни любовни песни на Ваня Костова, „Шик“, братя Аргиррови, „Тоника“, Веселин Маринов и др.

Стихове на Шекспир, Бърнс, Петрарка, Вийон, Хайям, Пушкин, Лермонтов, Есенин, Лорка, Шели, Гьоте, Бодлер, Емили Дикинсън, Хайне и др. **220 Кж.**

СВЕТЪТ Е ЗА ДВАМА
антология на световния любовен сонет
+ CD с популярни любовни песни на Орлин Горанов, Богдана Карадочева, Тони Димитрова и др.

Вижте как Данте обезсмъртява в сонети своята Беатриче, Петрарка – своята Лаура, а Шекспир – тайнствената смугла лейди. 128 сонета на прочути поети от цял свят. **220 Кж.**

САМО ЗА ТЕБ
антология на българската женска любовна лирика
+ CD с популярни любовни песни на „Мери Бойс Бенд“, Нели Рангелова, Силвия Кацарова и др.

Стихове на Дора Габе, Елисавета Багряна, Станка Пенчева, Блага Димитрова, Маргарита Петкова, Петя Дубарова, Надежда Захаријева, Ваня Петкова, Камелия Кондова и др. **220 Кж.**

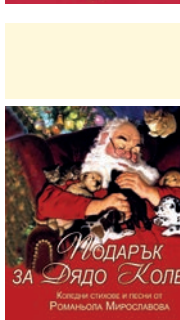
И СЕНКИТЕ НИ ТИХО ЩЕ СЕ СПЛЯТ
Пенчо Славейков/ Мара Белчева

Мара Белчева е истинска икона на своето време. 23-годишна е, когато остава вдовица. В нея е влюбен самият княз Фердинанд, но тя избира поета Пенчо Славейков. Любовта им, драматична и неповторима, е документирана в стихове, писма и спомени, събрани в тази книга. **160 Кж.**

ПОДСВИРКВАЙКИ - КЪМ ГОЛГОТА
Маргарита Петкова

Изданието е спечелило конкурс на МК. Най-новата стихосбирка на голямата българска поетеса, чиито стихове са изпяти от известни български певци. Общите мотиви, както и ироничният, хаплив и мъдър почерк на авторката спояват творбите в книгата и я правят единна. *С мека подв.* **70 Кж.**

ПОДАРЪК ЗА ДЯДО КОЛЕДА
Романьола Мирославова

Стихове за деца и CD с песни по тях
Стихове и песни за Коледа и Нова година в изпълнение на детски вокални групи. **60 Кж.**

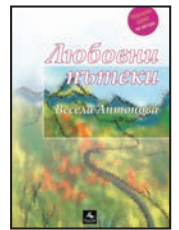

ТОРБА ПРИКАЗКИ
Ш.Перо, Братя Грим, Андерсен, В.Хауф, О. Уайлд, български народни приказки. С цветни илюстрации **120 Кж.**

ТОРБА БАСНИ
Басни на Езоп, Лафонтен, Крилов, Лесинг и Петко Славейков, адаптирани за деца. С черно-бели ил. **90 Кж.**

ЛЮБОВНИ ПЪТЕКИ
Весела Антонова
Вълнуващи човешки истории за неведомите пътища на любовта и съдбата. Авторката (виден юрист, водила е преговорите по присъединяването на България към Европ. съюз) в продължение на 10 години пише тези новели, които са в стила на добрата българска класика, с интригуващи сюжети и прекрасен език. **120 Кж.**

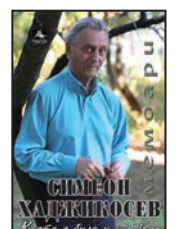
КРЪВ
Александрина Железова
„Кръв“ е първият български роман в традицията на „Здрач“ и „Дневниците на вампира“. След тежка автомобилна катастрофа животът на едно момиче се обръща с главата надолу. Тя има кошмари, които се оказват поглед в бъдещето. Срещата ѝ със загадъчен млад мъж ще ѝ помогне да проумее дарбата си. **140 Кж.**

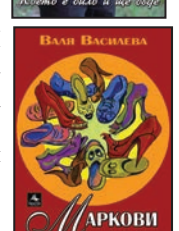
ДУША
Александрина Железова
Дара притежава необикновена дарба, към която се стремят различни сили. Когато тя се оказва на прага между живота и смъртта, непознат демон обсебва тялото ѝ, а душата ѝ се оказва затворена в паралелно измерение заедно с тази на загадъчния ѝ любим Евиан. **120 Кж.**

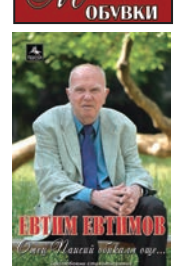
КОЕТО Е БИЛО И ЩЕ БЪДЕ
Симеон Хаджикосев
Книгата е художествен разказ за действителни факти и наблюдения на автор, който споделя любопитни истории за известни български писатели и разказва за политически игри и манипулации във времето, което те кара да се чувстваш вътрешен емигрант в собствената си родина. Сладкодумно и увлекателно четиво. **100 Кж.**

МАРКОВИ ОБУВКИ
Валя Василева
Авторката създава живи, реални образи, разказва за общочовешки стремления като домогването до пари и власт, влияние, слава и признание, за вечни теми като смъртта, любовта, райт, адът, щастието, човеколюбието. Разказите ѝ са белязани от тънко чувство за хумор. **60 Кж.**

ОТЕЦ ПАИСИЙ ОБИКАЛЯ ОЩЕ
Евтим Евтимов
„Нелюбовните“ шедьоври на поета, но пропити от любов – към всичко онова, което ни прави българци и хора. Стихотворенията в тази книга ребром поставят пред всеки от нас въпроса: „Дали съм българин или не съм?“, като и до днес проверяват българската кръв и отговорност пред бъдещето. **70 Кж.**

Книги за деца

ПОДАРЪК ЗА ДЯДО КОЛЕДА
Романьола Мирославова

Стихове за деца и CD с песни по тях
Стихове и песни за Коледа и Нова година в изпълнение на детски вокални групи. **60 Кж.**

ТОРБА ПРИКАЗКИ
Ш.Перо, Братя Грим, Андерсен, В.Хауф, О. Уайлд, български народни приказки. С цветни илюстрации **120 Кж.**

ТОРБА БАСНИ
Басни на Езоп, Лафонтен, Крилов, Лесинг и Петко Славейков, адаптирани за деца. С черно-бели ил. **90 Кж.**

ЧЕСТИТА БАБА МАРТА
Романьола Мирославова
Стихове за деца и CD с песни по тях
Стихове и песни за Баба Марта, Цветница, Великден, Гергьовден и други пролетни празници. Книгата е илюстрирана с цветни рисунки на проф. Иван Гонгалов. **60 Кж.**

ВЕЩИЦАТА И НЕЙНИТЕ ДЕЦА
Версии на библийски, исторически и съвременни сюжети: Каин и Авел, Ромул и Рем... **60 Кж.**

КЪДЕ ИЗЧЕЗНА ЗИМАТА
Повест за деца от всички възрасти. Когато Зимата забрави да пристигне, тогава наистина е необходимо Чудо. **70 Кж.**

Зографско евангелие, 10–11 в. Руска национална библиотека, Санкт Петербург